

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: «ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΦΑΙΡΑ»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑ-ΗΛΙΑΝΑ ΠΡΑΒΙΤΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΣΟΥΖΑΝΑ ΜΠΕΡΟΥΑΡΙ

Α.Μ.: 1342201700274

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας είναι «Γυναίκες και δημόσια σφαίρα» και πραγματεύεται την συμμετοχή των γυναικών στον χώρο της πολιτικής και της διοίκησης, και πώς αυτή έχει εξελιχθεί στη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Ειδικότερα, η παρούσα εργασία θέτει ως κεντρικό ζήτημα την περιορισμένη θέση των γυναικών σε θέσεις εξουσίας στην πολιτική σκηνή, με έμφαση την μειωμένη τους συμμετοχή στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, στην Ελληνική Κυβέρνηση αλλά και την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Τα δεδομένα αυτά, προκύπτουν από τα συναφή στατιστικά στοιχεία των τελευταίων χρόνων και από αντίστοιχες πληροφορίες που αντλήθηκαν από τη Βουλή των Ελλήνων και το Υπουργείο Εσωτερικών.

Σκοπός της εργασίας είναι να καταδείξει τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας γενικότερα, να αναλύσει την συρρικνωμένη συμμετοχή τους στην πολιτική και τη διοίκηση, λαμβανομένης υπόψη της σχετικής νομοθεσίας, και να καταστήσει σαφή την αναγκαιότητα ενίσχυσης της εν λόγω γυναικείας συμμετοχής.

Αξίζει να σημειωθεί ο έντονος προβληματισμός ως προς το χάσμα ανδρών και γυναικών αναφορικά με την πιθανότητα εκλογής στο Κοινοβούλιο και σε θέσεις εξουσίας, που εξακολουθεί να υπάρχει μέχρι σήμερα.

Πιο συγκεκριμένα, θα γίνει η αναγκαία ιστορική αναδρομή για τη θέση των γυναικών, με σημείο εκκίνησης της ανάλυσης την Αρχαία Ελλάδα, και μέχρι την κατάκτηση των πολιτικών δικαιωμάτων των Ελληνίδων. Στη συνέχεια, θα παρατηρήσουμε την εξέλιξη της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα γενικότερα, και τις κοινωνικές διακρίσεις που αναπτύσσονται στο χώρο εργασίας ειδικότερα. Ακόμη, θα διερευνήσουμε τα στοιχεία της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον ιδιωτικό τομέα και θα σχολιάσουμε την γυναικεία ηγεσία στην ελληνική δημόσια διοίκηση, με αναφορά στο σχετικό θεσμικό πλαίσιο για τα πολιτικά τους δικαιώματα. Τέλος, θα παρατεθούν τα ποσοστά συμμετοχής των Ελληνίδων στο Ελληνικό Κοινοβούλιο – σε αντιστοιχία με αυτά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την περίοδο 2019-2024 – στις Ελληνικές Κυβερνήσεις διαχρονικά, καθώς και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.

ABSTRACT

The present dissertation is entitled “Women and the public sphere” and deals with the participation of women in politics and public administration, and how it has evolved during recent years.

In particular, the present work raises as a central issue the limited number of women in positions of power in the political scene, with emphasis on their minority participation in the Greek Parliament, in the Greek Government and in the Local Government. This data emerges from the relevant statistics of recent years, as well as from corresponding information obtained from the Greek Parliament and the Ministry of Interior.

Furthermore, the purpose of the thesis is to demonstrate the participation of women in the labor market in general, to analyze their shrinking participation in politics, considering the relevant legislation, and to make clear the need to strengthen female participation.

It is worth noting the strong concern about the gap between men and women regarding the possibility of being elected to Parliament and to positions of power, which still exists to this day.

More specifically, there will be the necessary historical review of the position of women starting from the analysis of Ancient Greece, until the conquest of the political rights of Greek women. Next, we will observe the evolution of women’s employment in Greece in general, and the social discrimination that is developed in the workplace. We will also investigate the elements of women’s entrepreneurship in the private sector and comment on women’s leadership in the Greek public administration, with reference to the relevant institutional framework for their civil rights. Finally, the percentages of participation of Greek women in the Greek Parliament – in correspondence with those in the European Parliament for the period 2019-2024 – in the Greek Governments over time, as well as in the Local Government will be quoted.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	8
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1.1.1 Οι γυναίκες στον μινωικό και μυκηναϊκό πολιτισμό.....	8
1.1.2 Οι γυναίκες στην Αρχαία Σπάρτη.....	9
1.1.3 Οι γυναίκες στην Αθήνα κατά την κλασική εποχή.....	10
1.1.4 Οι γυναίκες στην Ελληνιστική περίοδο.....	10
1.1.5 Οι γυναίκες στην εποχή του Βυζαντίου.....	11
1.1.6 Οι γυναίκες στην Τουρκοκρατία και η συμβολή τους στην επανάσταση του 1821.....	11
1.2 Η ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΣΤΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΧΩΡΟ	15
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	15
2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ.....	15
2.2.1 Κοινωνικές διακρίσεις στον εργασιακό χώρο	16
2.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ.....	17
2.4 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ‘ΓΥΑΛΙΝΗΣ ΟΡΟΦΗΣ’	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ	19
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	19
3.2 Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 1980 ΚΑΙ ΜΕΤΑ.....	20
3.3 Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	21
3.4 ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.	22
3.5 ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	25
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	25
4.2 ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΗΓΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	30
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	30
5.2 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ.....	31

5.2.1 Η συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις ευθύνης του Δημόσιου Τομέα	34
Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ	38
6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	38
6.2 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΗ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ	41
7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	41
7.2 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ 1956 ΕΩΣ ΤΟ 2012	41
7.3 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ 2012 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΩΣ ΑΙΡΕΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΒΑΘΜΟΥ	52
8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	52
8.2 ΕΚΛΕΓΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 26 ^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2019	52
8.3 ΕΚΛΕΓΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 26 ^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2019.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΥΡΩΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2019-2024	58
9.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	58
9.2 ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ (2019-2024).	59
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	62
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ	63

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα κοινωνικά στερεότυπα που έχουν διαμορφωθεί στην ελληνική κοινωνία σχετικά με τον ρόλο των γυναικών έχουν κρίσιμο αντίκτυπο σε όλους τους τομείς της ζωής της, ιδιαίτερα στον χώρο εργασίας όπου η ανέλιξη τους συναντά πολλά εμπόδια. Διακρίσεις και ανισότητες συναντάμε τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα, όπου τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών σε ηγετικές θέσεις είναι πολύ χαμηλότερα έναντι των αντρών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την υποαντιπροσώπηση των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης και της υποαντιπροσώπησης των γυναικών στις ανώτερες θέσεις εξουσίας.

Παρατηρούμε ότι η θέση της γυναίκας ήταν αρκετά μειονεκτική από την αρχαία Ελλάδα μέχρι πρόσφατα, με έμφαση στον χώρο της πολιτικής. Πλέον, μπορούμε να διακρίνουμε τη συμμετοχή των γυναικών στα πολιτικά δρώμενα λόγω των δικαιωμάτων που της έχουν αναγνωριστεί, αλλά και πάλι είναι γεγονός ότι η θέση της χρήζει βελτίωσης. Ιδιαίτερα, αν και η Ελλάδα έχει γνωρίσει σημαντική πρόοδο, η παρουσία των Ελληνίδων στα κέντρα λήψης αποφάσεων παραμένει χαμηλή, ενώ η ενεργός συμμετοχή τους στο Ελληνικό Κοινοβούλιο γίνεται αισθητή στις αρχές του 21^{ου} αιώνα.

Σήμερα, είναι μεν ευδιάκριτη η πρόοδος όσον αφορά τη συνύπαρξη ανδρών και γυναικών στον εργασιακό χώρο αλλά και ως προς την ανάληψη ηγετικών θέσεων από γυναίκες. Ωστόσο, παρατηρούνται ακόμη δυσκολίες.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα μελετήσουμε, μεταξύ άλλων, την γυναικεία παρουσία στο Ελληνικό Κοινοβούλιο και πώς αυτή εξελίχθηκε μέσα στο χρόνο. Οι γυναίκες στην Ελλάδα αποκτούν το 1952 εκλογικό δικαίωμα, ενώ η δραστήρια συμμετοχή τους και εκλογή τους έγινε φανερή πολύ αργότερα. Στη δεκαετία του 1990 το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών αυξάνεται, καθώς η Ελλάδα ακολούθησε έναν ρυθμό εκσυγχρονισμού.

Για την αντικειμενική και ορθολογική προσέγγιση του θέματος, η εργασία στηρίχθηκε σε ποσοτικά στοιχεία και πληροφορίες της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, του Υπουργείου Εσωτερικών, της Βουλής των Ελλήνων, καθώς και σε συναφείς διαδικτυακές πηγές. Εντούτοις, σημαντικές πηγές υπήρξαν βιβλία της Μάρως Παντελίδου-Μαλούτα και της Νάνσυς Παπαλεξανδρή.

Για την πραγματοποίηση των στόχων της εργασίας, γίνεται ο διαχωρισμός της σε δύο μέρη:

Στο **Α' Μέρος** πραγματοποιείται η θεωρητική προσέγγιση του θέματος και αυτό διακρίνεται στα εξής κεφάλαια:

Κεφάλαιο 1^ο: Στο κεφάλαιο αυτό καταγράφεται η ιστορική αναδρομή της θέσης των γυναικών από την αρχαιότητα μέχρι την κατάκτηση των πολιτικών της δικαιωμάτων σήμερα

Κεφάλαιο 2^ο: Εδώ γίνεται η αποσαφήνιση των όρων: διάκριση και κοινωνικά στερεότυπα, ιδιαίτερα στον εργασιακό χώρο και πώς αυτά γίνονται φανερά

Κεφάλαιο 3^ο: Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύεται η απασχόληση των γυναικών στον ιδιωτικό τομέα καθώς και οι προοπτικές ανέλιξής τους

Στο *4^ο Κεφάλαιο* περιγράφεται το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο για τη συμμετοχή των

γυναικών στην πολιτική, και στο 5^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική εξουσία.

Το **Β' Μέρος** περιλαμβάνει το ερευνητικό στάδιο, από το 6^ο έως το 9^ο Κεφάλαιο, όπου αναλύονται τα ποσοστά των Ελληνίδων στο Κοινοβούλιο (Εθνικό και Ευρωπαϊκό), τις Ελληνικές Κυβερνήσεις και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Στη συνέχεια διατυπώνονται τα συμπεράσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε και στο τέλος παρατίθεται η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την ολοκλήρωση της μελέτης.

Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι γυναίκες με γνώμονα την κοινωνική τάξη, το μέρος αλλά και την εποχή χαρακτηρίζονταν άβουλες και χωρίς ενεργή δραστηριότητα στο κοινωνικό γίγνεσθαι, περιορισμένες στην οικογένεια και την ανατροφή των παιδιών. Η ζωή τους καθοριζόταν από τις επιλογές των ανδρών τους, με εμφανή πατριαρχικά στοιχεία.

Στην Αρχαία Αθήνα η ανδροκρατούμενη κοινωνία αναγνώριζε κάποια αξία στη γυναίκα μόνο στο πλαίσιο της συμβολής της για την αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους. Στη βυζαντινή κοινωνία η γυναίκα ήταν περιορισμένη στον οίκο της προσηλωμένη στην ικανοποίηση των ανδρών και την ανατροφή των παιδιών της, γεγονός όμως που είναι φανερό στις οικονομικά ευκατάστατες οικογένειες, γιατί στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα οι γυναίκες αναγκάζονταν να δραστηριοποιούνται σε εργασίες όπως της υπηρέτριας, της υφάντριας και σε αγροτικές εργασίες.

Την εποχή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας η γυναίκα υποβιβάζεται σε σκεύος ηδονής και θεωρείται κατώτερο νοητικά ον, απόλυτα υποταγμένη στην εξουσία αρχικά του πατέρα ή του αδερφού και κατόπιν του συντρόφου της.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα είναι αισθητά τα στοιχεία της καταπίεσης και υποτίμησης των γυναικών, γεγονός που τις ωθεί σε αγώνες για τη δημιουργία του γυναικείου κινήματος και την διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Τα αποτελέσματα των αγώνων για την ισότητα των φύλων είναι τόσο κρίσιμα, ώστε αυτά που ήταν πρωτοφανή για τις προηγούμενες γενιές, σήμερα να λαμβάνονται ως δεδομένα.

Οι Ελληνίδες κάνουν χρήση του δικαιώματος ψήφου για πρώτη φορά στις δημοτικές εκλογές της 11^{ης} Φεβρουαρίου 1934 στη Θεσσαλονίκη. Ωστόσο, δεν αναγνωρίστηκε σε όλες εκλογικό δικαίωμα, αλλά μόνο σε όσες είχαν κλείσει το 30^ο έτος της ηλικίας τους και διέθεταν τουλάχιστον απολυτήριο δημοτικού. Σε βουλευτικές εκλογές οι Ελληνίδες ψήφισαν για πρώτη φορά στις 19 Φεβρουαρίου του 1956. Ήταν η απαρχή της εφαρμογής στην πράξη της καθολικής ψηφοφορίας, που είχε κατοχυρωθεί ήδη από το Σύνταγμα του 1864, και της αναγνώρισης της γυναίκας ως πολίτη του κράτους στην Ελλάδα¹.

1.1.1 Οι γυναίκες στον μινωικό και μυκηναϊκό πολιτισμό

Η ανασκαφική έρευνα προώθησε τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τη δημόσια ζωή του Μινωικού συνόλου μέσα από τις τοιχογραφίες των ανακτόρων και άλλων απεικονίσεων. Τα μινωικά ανάκτορα ήταν και χώροι λατρείας, ενώ οι βασιλείς τελούσαν και χρέη αρχιερέων και εξουσίαζαν στο όνομα μιας θεότητας, της θεάς Πότνιας, η οποία θεωρούνταν σύμβολο

¹ Αγορίτσα, Χ., Κωνσταντάρα, Δ., Παπαδοπούλου, Β. & Τζώρτζη, Ε. (Μάιος 2012). «Στοιχεία για τη συμμετοχή των γυναικών στις Εθνικές Εκλογές της 6ης Μαΐου 2012», Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

γυναικείας δύναμης και δημιουργίας. Οι γυναίκες-μέλη του βασιλικού οίκου αναλάμβαναν ιερατικά καθήκοντα και είχαν ενεργό ρόλο στην κοινωνική ζωή².

Κατά τη διάρκεια της μινωικής περιόδου η θέση των γυναικών μπορεί να διατυπωθεί ως υψηλή καθώς είναι ευδιάκριτη η ελευθερία βούλησης και συμμετοχής στη δημόσια σφαίρα. Χαρακτηριστική είναι, επίσης, η συμμετοχή των γυναικών στο αγώνισμα των ταυροπαιδιών, ένα εξαιρετικά δύσκολο αγώνισμα. Ακόμη, πιθανολογείται χωρίς όμως να αποδεικνύεται η ενασχόλησή τους με επαγγέλματα, όπως καπετάνισσα πλοίου, ξυλοκόπος, αρματοδρόμος κ.ά. Ωστόσο, τα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί δεν επιβεβαιώνουν την πολιτική συμμετοχή των γυναικών.

Παρατηρούνται πολλά κοινά στοιχεία του μινωικού πολιτισμού και στην μυκηναϊκή κοινωνία, εντούτοις είναι φανερός ο περιορισμός δραστηριοτήτων της γυναίκας συγκριτικά με την μινωική κοινωνία. Αποδεικνύονται εργασίες τυπικές για γυναίκες και εργασίες τυπικές για άνδρες. Ακόμη, στις τοιχογραφίες της μυκηναϊκής περιόδου αν και φαίνεται η συμμετοχή των γυναικών στα κοινωνικά δρώμενα, τα αρχαιολογικά ευρήματα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι μερικά ανακτορικά διαμερίσματα των γυναικών ήταν απομονωμένα από τους υπόλοιπους χώρους, σε σχέση με τα αντίστοιχα της μινωικής περιόδου.

Τέλος, η μυκηναϊκή περίοδος απεικονίζεται με στρατιωτικό χαρακτήρα, γεγονός που υποβαθμίζει τη θέση της γυναίκας σε σχέση με την μινωική Κρήτη. Επομένως, γίνεται φανερή μια σχετική προσωπική ελευθερία των γυναικών.

1.1.2 Οι γυναίκες στην Αρχαία Σπάρτη

Η κοινωνία της αρχαίας Σπάρτης χαρακτηρίζεται ως κλειστή κοινωνία και οι πολίτες της ζούσαν με απόλυτη πειθαρχία απέναντι στους νόμους και υποταγή απέναντι στο κράτος. Οι γυναίκες είχαν ελευθερίες και ήταν σχεδόν ίσες με τους άντρες. Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά στη συμμετοχή τους σε αθλητικούς αγώνες και η έκφραση γνώμης σχετικά με κρατικά θέματα. Ακόμη, είχε θεσπιστεί δημόσια εκπαίδευση και για τις γυναίκες, οι οποίες διαπαιδαγωγούνταν με τον ίδιο τρόπο και ως ένα βαθμό παράλληλα με τα αγόρια.

Σκοπός της ζωής και της σκληρής άθλησης και πειθαρχίας των Σπαρτιατών ήταν η γέννηση παιδιών ικανών να εξυπηρετούν τις στρατιωτικές ανάγκες του κράτους. Επομένως, οι γυναίκες αντιμετώπιζονταν με σεβασμό, καθώς ανατρέφοντας εν δυνάμει πολεμιστές βοηθούσαν στην πραγμάτωση αυτού του στόχου.

Είναι φανερή εδώ η προνομιακή θέση της γυναίκας στην αρχαία Σπάρτη, με σκοπό όμως την εξασφάλιση της προστασίας της στρατιωτικής δύναμης της πόλεως-κράτους μέσω της ευγονίας, δηλαδή την απόκτηση πολλών υγιών απογόνων που θα υποτάσσονται στο κράτος και θα το προστατεύουν. Ωστόσο, δεν υπάρχουν ενδείξεις για την πολιτική συμμετοχή των γυναικών³.

² Αρβανίτης, Κ., Βλαχογιάννη, Γλ., Μαντά, Μ., Ξυδοπούλου, Ε.Κ. & Παπαγιαννοπούλου, Μ.Χ. (2006). «Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων στην Ελλάδα», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

³ Αρβανίτης, Κ., Βλαχογιάννη, Γλ., Μαντά, Μ., Ξυδοπούλου, Ε.Κ. & Παπαγιαννοπούλου, Μ.Χ. (2006). «Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων στην Ελλάδα», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

1.1.3 Οι γυναίκες στην Αθήνα κατά την κλασική εποχή

Στην Αθήνα κατά την κλασική εποχή, ύστερα από τις μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα, και ειδικά του Κλεισθένη, παρατηρήθηκε ενεργή συμμετοχή των ανδρών πολιτών σε ζητήματα που αφορούσαν την πόλη καθώς και η υποχρέωση υπεράσπισης της από εξωτερικές απειλές. Καταργήθηκαν τα κριτήρια καταγωγής και της έγγειας περιουσίας που προϋπήρχαν για τη συμμετοχή στα κοινά, γεγονός που προώθησε τον εκδημοκρατισμό των διαδικασιών⁴.

Οι γυναίκες στην αρχαία Αθήνα ήταν αποκλεισμένες από τις διαδικασίες και τις εκδηλώσεις του δημόσιου βίου, καθώς στερούνταν το δικαίωμα συμμετοχής στην Εκκλησία του Δήμου και σε δημόσιες συζητήσεις. Θεωρούνταν μη ώριμες και ανεύθυνες για ζητήματα που αφορούσαν το κράτος, αλλά και ανίκανες πολεμικά ως προς την προστασία της πατρίδας τους. Έτσι, τους προσδιόταν μόνο η αναπαραγωγική τους ιδιότητα και συναντούσαν περιορισμούς ως προς το δημόσιο βίο και έμεναν αποκλεισμένες στον «οίκο», τον φυσικό τους χώρο⁵.

Κατά την κλασική περίοδο, ήταν αδύνατο να υπάρξει Αθηναία ανύπαντρη και ανεξάρτητη, που να μπορεί να αυτοδιαχειρίζεται την περιουσία της. Οι ασχολίες της αφορούσαν την φύλαξη του οίκου, την ανατροφή των παιδιών, το νοικοκυριό και τα οικονομικά του οίκου⁶. Η δημόσια εμφάνιση της γυναίκας πραγματοποιούνταν σε κηδείες και θρησκευτικές τελετές. Ακόμη, διακρίσεις συναντάμε και στην εκπαίδευση, καθώς ο πατέρας ανέθετε τον γιο σε παιδαγωγούς για να του διδάξουν γραφή, ανάγνωση, μαθηματικά, μουσική και αθλήματα, ενώ τα κορίτσια παρέμεναν με την μητέρα τους μέχρι το γάμο τους ώστε να αφομοιώσουν τις γυναικείες «αρετές»: τη σιωπή, την υποταγή και την παραίτηση από κάθε είδος απόλαυσης. Άξια αναφοράς είναι και η στέρηση δικαιώματος να βρίσκονται στο δικαστήριο, παρά μόνο ως μάρτυρες, καθώς δεν ήταν εφικτό να υποβάλουν μήνυση ή καταγγελία χωρίς κηδεμόνα, αλλά ούτε να συνάγουν προσωπική διαθήκη⁷.

1.1.4 Οι γυναίκες στην Ελληνιστική περίοδο

Κατά την Ελληνιστική περίοδο παρατηρούνται σημαντικές επιστημονικές, νομοθετικές και κοινωνικές αλλαγές καθώς οι Έλληνες μετακινούνται ιδρύοντας καινούριες πόλεις, με αποτέλεσμα η θέση της γυναίκας να βελτιωθεί σημαντικά και αποδεσμευτεί από τον συντηρητισμό των κλασικών χρόνων. Πλέον, η κοινωνική της θέση εξαρτάται από την εθνικότητά της. Είναι σε θέση να διαχειρίζεται μόνη της νομικά και οικονομικά ζητήματα.

Αξίζει να επισημανθεί η καλύτερευση του βιοτικού επιπέδου των γυναικών, καθώς πλέον έχουν τη δυνατότητα να λάβουν εκπαίδευση και να κινούνται πιο άνετα στην αγορά εργασίας. Οι γυναίκες των βασιλικών οικογενειών διέθεταν πλοία και ασχολούνταν με το εμπόριο. Η συμμετοχή τους στην εξουσία δεν ήταν νομοθετικά κατοχυρωμένη, αλλά υπήρξαν περιπτώσεις που γυναίκες τιμήθηκαν για την κοινωνική τους προσφορά και το έργο τους⁸. Βέβαια, αποκλείονταν από όσα αξιώματα απαιτούσαν το δικαίωμα ψήφου, αληθινή εκτελεστική εξουσία και μακρινά ταξίδια.

4 Mosse, Cl. (1991). Η Γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα, Αθήνα: εκδόσεις Παπαδήμα.

5 Mosse, Cl. (1991). Η Γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα, Αθήνα: εκδόσεις Παπαδήμα.

6 Mosse, Cl. (1991). Η Γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα, Αθήνα: εκδόσεις Παπαδήμα.

7 Ξενίδου-Schild, B. (2001). Οι γυναίκες στην ελληνική αρχαιότητα. Καταδίκη μνήμης.

8 Fantham, E., Peet Fooley, H., Boumel Kampen, N., Pomeroy, S.B. & Alan Shapiro, H. (2004). Οι Γυναίκες στον Αρχαίο Κόσμο, Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη.

1.1.5 Οι γυναίκες στην εποχή του Βυζαντίου

Οι γυναίκες στο Βυζάντιο κατείχαν υψηλότερη κοινωνική θέση όχι μόνο σε σύγκριση με τις προηγούμενες ιστορικές περιόδους αλλά και σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνίες εκείνης της εποχής. Κατά την βυζαντινή εποχή είχαν ενεργή συμμετοχή στην πολιτική και επηρέασαν τις αποφάσεις σε κρίσιμες καταστάσεις του κράτους. Είναι εμφανής η επιρροή των γυναικών στην άσκηση της εξουσίας και σε υπηρεσίες παροχής κοινωνικής πρόνοιας και περίθαλψης⁹.

Βέβαια, δεν κατέστη εφικτό να αποκτήσουν δικαιώματα και την ιδιότητα του πολίτη. Οι άντρες μόνο εξακολουθούν να κατέχουν το δικαίωμα της ψήφου και της ενεργού συμμετοχής στα κοινά¹⁰.

1.1.6 Οι γυναίκες στην Τουρκοκρατία και η συμβολή τους στην επανάσταση του 1821

Οι αναφορές για τη θέση των γυναικών κατά την Τουρκοκρατία προέρχονται κυρίως από περιηγητές εκείνης της περιόδου και από δημοτικά τραγούδια. Σημαντική υπήρξε η πολεμική συμμετοχή τους καθώς και ο εμβληματικός ηρωισμός τους. Βέβαια, αν και δεν αναφέρεται σε επαρκή βαθμό η συμβολή τους, γίνεται εμφανής η παρουσία τους στη δημόσια ζωή¹¹.

Άξια αναφοράς είναι η υποδειγματική συμμετοχή των γυναικών του Σουλίου και της Μάνης, οι οποίες με σθένος και θάρρος πάλευαν στο πλευρό των αντρών. Η ανάγκη σε πολεμιστές για την εξασφάλιση της επιβίωσής τους, έθετε την μητρότητα των γυναικών σε κεντρικό ρόλο¹².

Κατά τη διάρκεια της επανάστασης οι πρωτοβουλίες των γυναικών υπήρξαν θρυλικές και η συμμετοχή τους επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα. Ακόμη, πέρα από την ηθική τους υποστήριξη, έλαβαν μέρος σε πολλές μάχες, συχνά ντυμένες ως άντρες, και έκαναν ακόμη και χρήση όπλων. Πολλές από αυτές αιχμαλωτίστηκαν, βασανίστηκαν και πνίγηκαν για χάρη της πατρίδας πολεμώντας σαν άντρες¹³.

1.2 Η ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Η δράση των γυναικών κατά τη διάρκεια της επανάστασης φαίνεται να μην οδήγησε σε αλλαγές της κοινωνικής τους θέσης, καθώς μετά την ανασύσταση του ελληνικού κράτους εξακολουθούσαν να αποκλείονται από τις νομοθετικές ρυθμίσεις για την εκπαίδευση, την εργασία, κ.λπ. Επομένως, η «πολιτική χειραφέτηση» των γυναικών αφορούσε διεκδίκηση αντίστοιχων μέτρων με τους άντρες στην εκπαίδευση, στον χώρο εργασίας, και φυσικά των πολιτικών δικαιωμάτων¹⁴.

Ο αγώνας υπέρ της ισότητας των φύλων σηματοδοτήθηκε με την έκδοση του εβδομαδιαίου περιοδικού «Εφημερίς των Κυριών» στις 8 Μαρτίου του 1887 από την Καλλιρόη Παρρέν.

9 Νικολάου, Κ., (1994). «Η θέση της γυναίκας στη Βυζαντινή κοινωνία», Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν.

10 Νικολάου, Κ., (1994). «Η θέση της γυναίκας στη Βυζαντινή κοινωνία», Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν.

11 Ξηραδάκη, Κ. (1995). Γυναίκες του '21, προσφορές, ηρωισμοί κι θυσίες, Αθήνα-Γιάννενα: εκδόσεις Δωδώνη.

12 Ψιμούλη, Β. (2005). Σούλι και Σουλιώτες, Αθήνα: εκδόσεις Εστία.

13 Ξηραδάκη, Κ. (1995). Γυναίκες του '21, προσφορές, ηρωισμοί κι θυσίες, Αθήνα-Γιάννενα: εκδόσεις Δωδώνη.

14 Ξηραδάκη, Κ. (1995). Γυναίκες του '21, προσφορές, ηρωισμοί κι θυσίες, Αθήνα-Γιάννενα: εκδόσεις Δωδώνη.

Ωστόσο, σημαντική υπήρξε η επιρροή στις οργανώσεις στην Ελλάδα από τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις σε πολλές χώρες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, καθώς παραχωρήθηκε πληθώρα δικαιωμάτων.

Το 1910, με τη συμβολή της Καλλιρρόης Παρρέν, ιδρύεται το Λύκειο των Ελληνίδων. Τον Μάρτιο-Απρίλιο του 1921 έλαβε χώρα το Α' Εθνικόν Γυναικείον Συνέδριον από το Λύκειο Ελληνίδων, όπου διατυπώνεται η πρώτη πρόταση για διεκδίκηση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων με τους άντρες¹⁵.

Το 1918 ιδρύεται το Εθνικόν Συμβούλιον των Ελληνίδων Γυναικών, ύστερα από πρόσκληση του Διεθνούς Συμβουλίου των Ελληνίδων Γυναικών, που μετεξελίχθηκε σε ομοσπονδία των γυναικείων σωματείων της χώρας, ανασυγκροτήθηκε το 1919 και το 1921 ξεκίνησε η έκδοση του περιοδικού Ελληνίς.

Τον Οκτώβριο του 1919 δημιουργήθηκε ο Σοσιαλιστικός Όμιλος Γυναικών με πρωτοβουλία της Αθηνάς Γαϊτάνου-Γιαννίου που ήταν μέλος του Εθνικού Συμβουλίου. Βέβαια, δραστηριοποιήθηκε μετά το 1925 και στο Α' Ενωτικό Πανελλαδικό Σοσιαλιστικό Συνέδριο το 1928 ανέλαβε τη διαμόρφωση του προγράμματός του.

Στις 11 Ιανουαρίου 1920 συστάθηκε ο Σύνδεσμος υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας, με πρωταρχικό στόχο την ισότητα ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Ο Σύνδεσμος διατύπωνε αιτήματα στο κράτος και οργάνωνε συγκεντρώσεις και συνέδρια. Ίδρυσε την Ανωτέρα Γυναικεία Σχολή, το ορφανοτροφείο Εθνική Στέγη και την Εσπερινή Εμπορική Σχολή Γυναικών Υπαλλήλων. Οι προτάσεις του Συνδέσμου αφορούσαν τη διεκδίκηση του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στον χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης, στην Εθνική Αντιπροσωπεία, το δικαίωμα διορισμού γυναικών σε όλες τις θέσεις του Δημοσίου και την εξίσωση μισθού ανδρών-γυναικών¹⁶.

Το Μάιο του 1921 ο πρωθυπουργός Δ. Γούναρης υποβάλλει στην Επιτροπή Αναθεωρήσεως του Συντάγματος πρόταση σχετική με την κατάργηση της μερικής ή ολικής διάκρισης ανάλογα με το φύλο, ως προς το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Ένα χρόνο αργότερα, στις 19 Μαΐου του 1922, πραγματοποιήθηκε η σχετική συζήτηση. Ο ίδιος διευκρίνισε ότι «το διακύβευμα της συζήτησης δεν ήταν να δοθούν άμεσα πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες», αλλά «εάν είναι δυνατόν εις την Ελληνικήν Νομοθετικήν εξουσία να δώση εν τω μέλλοντι αυτό το δικαίωμα εις τας γυναίκας» και ότι «η γυνή ουδόλως θα εμποδισθή εκ των εν τω οίκω καθηκόντων της, εάν διαθέτη μίαν ημέραν διά να ψηφίση»¹⁷.

Η πρόταση αυτή συγκέντρωσε 87 υπέρ από τους βουλευτές, απορρίφθηκε όμως διότι δεν επιτεύχθηκε η συγκέντρωση των 4/5 του κατώτατου ορίου της απαρτίας, σύμφωνα με το άρθρο 56 του Συντάγματος και το άρθρο 19 του Κανονισμού της Βουλής. Ύστερα από πολλές προσπάθειες, η Κοινοβουλευτική Επιτροπή σχετικά με την επεξεργασία του Συντάγματος έθεσε πρόταση και εν τέλει πραγματοποιήθηκε η αποδοχή της τροπολογίας «περί δήμων και κοινοτήτων», που με το άρθρο 51 προέβλεπε παραχώρηση από το 1927 του δικαιώματος δημοτικής ψήφου στις γυναίκες άνω των 30 ετών, οι οποίες «γνωρίζουσιν

15 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 21-25.

16 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 21-25.

17 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 27-33.

ανάγνωσιν και γραφήν». Το απαραίτητο εφαρμοστικό διάταγμα δεν εκδόθηκε ποτέ. Στις 3 Ιουνίου του 1927 ψηφίστηκε το Σύνταγμα της Δημοκρατίας, όπου για πρώτη φορά αναφέρει σε ερμηνευτική δήλωση ότι δύναται να απονεμηθούν πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες με νόμο. Το προεδρικό διάταγμα της 5^{ης} Φεβρουαρίου 1930 αναγνώρισε για πρώτη φορά το δικαίωμα του εκλέγειν των γυναικών, μόνο για τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές, και μόνο για τις εγγράμματες άνω των 30 ετών. Το διάταγμα ίσχυσε έως το 1949, όταν με τον αναγκαστικό Νόμο 959/49 διευρύνθηκε το δικαίωμα της δημοτικής ψήφου των γυναικών. Εκτιμάται ότι οι περιορισμοί αυτοί του 1930 κατέληγαν σε ένα δικαίωμα δημοτικής ψήφου για λιγότερο από το 10% του ενήλικου γυναικείου πληθυσμού¹⁸.

Όσον αφορά την στέρηση ψήφου στις αναλφάβητες γυναίκες, οι γυναικείες οργανώσεις πραγματοποίησαν πληθώρα προσπαθειών για να πείσουν τις γυναίκες να εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους, αλλά και για να λάβουν γνώσεις γραφής και ανάγνωσης. Οι δυσκολίες, αλλά και η απροθυμία ήταν πολύ μεγάλες, με αποτέλεσμα στις επαναληπτικές εκλογές στη Θεσσαλονίκη το Δεκέμβριο του 1930 και στη Σάμο το Μάρτιο του 1931 να ψηφίσουν μόνο 240 και περίπου 400 γυναίκες αντίστοιχα¹⁹.

Στις δημοτικές εκλογές του 1934 χρήση του δικαιώματος ψήφου έκαναν λιγότερες από 11.000 γυναίκες. Οι μάχες των γυναικείων οργανώσεων για την διεύρυνση του υποτυπώδους αυτού δικαιώματος ψήφου ήταν ανεπιτυχείς, αφού σχετική απόπειρα για τη μείωση του ορίου ηλικίας στα 25 και το δικαίωμα του εκλέγεσθαι καταψηφίστηκαν από τη Γερουσία το 1934.

Η κυβέρνηση Κονδύλη, με αναγκαστικό νόμο, το 1935 απαγόρευσε οποιαδήποτε πρόσληψη γυναικών σε δημόσιες θέσεις, εκτός από ορισμένες «που προσιδιάζουν στο φύλο τους». Στη συνέχεια, ο υφυπουργός Σ. Μερκούρης δήλωσε σε εκπροσώπους γυναικείων οργανώσεων ότι «Η Κυβέρνησις είναι εναντίον της μορφώσεως της γυναικός και της εξωσπιτικής της δουλειάς και θα προσπαθήση με κάθε τρόπο να τη γυρίση στο σπίτι»²⁰.

Κατά την περίοδο 1940-41 οι μάχες εναντίον των κατακτητών παραμέρισαν τους προπολεμικούς νομικούς και κοινωνικούς περιορισμούς των γυναικών, οι οποίες συμμετείχαν ενεργά σε οργανώσεις. Συμμετείχαν από όλες τις κοινωνικές τάξεις και απέδειξαν ότι διαθέτουν και τις αναγκαίες για την πετυχημένη πολιτική συμπεριφορά δεξιότητες. Αποδείχτηκαν πολύ αποτελεσματικές στην παρακολούθηση των κινήσεων του εχθρού, την μεταβίβαση πληροφοριών και στην ικανότητα πειθούς. Η εμπλοκή των γυναικών στην αντίσταση δημιούργησε προϋποθέσεις για την συμμετοχή τους στις εκλογικές διαδικασίες του Απριλίου του 1944 για την συγκρότηση του Εθνικού Συμβουλίου της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ), αφού αυτή είχε αναγνωρίσει ίσα πολιτικά δικαιώματα σε γυναίκες και άνδρες. Σε όλα τα προγράμματα των αντιστασιακών οργανώσεων αναφερόταν η «ισοτιμία της γυναίκας» και ήταν γενικευμένη εντύπωση το 1944 ότι οι Ελληνίδες με την ενεργό συμμετοχή τους στον αγώνα είχαν κερδίσει το δικαίωμα να συνδιαχειρίζονται τα κοινά.

18 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 27-33.

19 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 27-33.

20 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 27-33.

Στις εκλογές που διοργάνωσε η ΠΕΕΑ αναδείχθηκαν 5 γυναίκες εθνοσύμβουλοι σε σύνολο 184 εκλεγμένων (2,7%). Στις εκλογές αυτές ψήφισαν 1.000.000 ψηφοφόροι στην ελεύθερη, αλλά και με μεγάλη μυστικότητα, στην κατεχόμενη Ελλάδα.

Με την απελευθέρωση έγινε φανερό ένα μαζικό διεκδικητικό κίνημα γυναικών, ιδρύθηκαν πολλά σωματεία, και το 1945 δημιουργήθηκε η Πανελλήνια Ένωση Γυναικών με πρόεδρο την Μ. Πολυμενάκου.

Ο εμφύλιος πόλεμος προκάλεσε τη διάλυση της οργάνωσης και την κατάσχεση των αρχείων της, ενώ σημαντικός αριθμός γυναικών που είχαν δραστηριοποιηθεί φυλακίστηκαν ή εξορίστηκαν. Προς το τέλος του εμφυλίου γίνεται φανερή η συγκρότηση συντηρητικών γυναικείων οργανώσεων, που μόνο αυτές μπορούσαν να δράσουν εκείνη την περίοδο και έως την τελική φάση της πορείας προς την κατοχύρωση της γυναικείας ψήφου. Το 1948 συγκροτείται η Επιτροπή Συνεργαζόμενων Σωματείων από γυναικείες οργανώσεις, μέλη της οποίας αντιπροσώπευαν την Ελλάδα σε διεθνείς συναντήσεις.

Το 1949 η ηλικία συμμετοχής σε δημοτικές και κοινοτικές εκλογές μειώθηκε στα 21 έτη με τον αναγκαστικό Νόμο 959, και κατοχυρώθηκε η εκλογιμότητα των γυναικών, διατάξεις όμως που προβλεπόταν να εφαρμοστούν μετά το 1953. Έως τότε θα ισχύει το όριο των 25 ετών, και το δικαίωμα του εκλέγεσθαι θα περιοριζόταν μόνο στις θέσεις των συμβούλων.

Ήδη από το 1945 η Ελλάδα είχε υπογράψει τη Χάρτα των Ηνωμένων Εθνών, που αναγνώριζε την πολιτική ισότητα ανδρών και γυναικών, το 1948 την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ενώ το 1950 υπέγραψε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Ανθρώπου, που θα ίσχυε από το Σεπτέμβριο του 1953, στη δε Επιτροπή του ΟΗΕ για τη θέση της γυναίκας την Ελλάδα εκπροσωπούσε η Λίνα Τσαλδάρη²¹.

Στο παρελθόν, το γυναικείο φύλο στερήθηκε δικαιώματα τόσο σε πολιτικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Με το πέρασ του χρόνου, οι γυναίκες κατάφεραν να αποκτήσουν ισάξιες θέσεις και αρμοδιότητες με τους άντρες. Το 1952 με το Ν. 2159 που ψηφίστηκε στις 7 Ιουνίου, οι Ελληνίδες αποκτούν το δικαίωμα ψήφου στις βουλευτικές εκλογές, μετά το 21^ο έτος, με τους όρους που ισχύουν και για τους άντρες, και ασκούν το δικαίωμά τους αυτό στις βουλευτικές εκλογές του 1956²².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΣΤΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΧΩΡΟ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα των κοινωνικών διακρίσεων γενικά, αλλά και ειδικά στον επαγγελματικό τομέα, στο σύγχρονο κόσμο λαμβάνεται υπόψη ως ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα και έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές. Το πρόβλημα δεν είναι καινούριο αλλά υπάρχουν αναφορές σε αυτό, ακόμη και σε έργα του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Συγκεκριμένα, παρατηρείται διαφορετική αντιμετώπιση μιας ομάδας εργαζομένων, όπως για παράδειγμα γυναίκες ή

21 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 36-37.

22 Παντελίδου-Μαλούτα Μ., (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 39.

εθνικές μειονότητες, από τη βασική σύνθεση των εργαζομένων σε μια ανταγωνιστική αγορά εργασίας.

Σήμερα, εν μέσω κοινωνικών και τεχνολογικών εξελίξεων το χάσμα ανάμεσα στα φύλα υπάρχει ακόμα, οι γυναίκες δραστηριοποιούνται με δυναμισμό στον επαγγελματικό χώρο, ωστόσο η φύση και το είδος της εργασίας εμφανίζουν διαφορές σε σχέση με τους άνδρες, καθώς οι γυναίκες αντιμετωπίζουν το επιπρόσθετο βάρος των διπλών οικογενειακών υποχρεώσεών τους, με αποτέλεσμα να τοποθετούνται σε κατώτερες ή βοηθητικές «γυναικείες» εργασίες χωρίς προοπτικές ανέλιξης προκειμένου να υποστηρίξουν έμπρακτα τον ρόλο τους ως μητέρων και συζύγων²³.

2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Έννοια διάκρισης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης (2017) τονίζει τον διαχωρισμό των διακρίσεων σε άμεσες και έμμεσες, επισημαίνοντας ότι η άμεση διάκριση χαρακτηρίζεται από την πρόθεση κάποιου να μεταχειριστεί δυσμενώς ένα άτομο ή μία ομάδα.

Από την άλλη, η έμμεση διάκριση ορίζεται μέσω μιας – εκ πρώτης όψεως – ουδέτερης διάταξης, κριτηρίου ή πρακτικής, η οποία ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση προσώπων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας, φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού, εκτός αν η εν λόγω πρακτική μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικά. Αμφότερα τα είδη διακρίσεων απαγορεύονται ρητά από το σύνολο των θεσμικών οργάνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αξίζει να υπογραμμιστεί πως οι έμμεσες διακριτικές συμπεριφορές πραγματοποιούνται συχνότερα από τις άμεσες διακρίσεις, ενώ είναι πολύ δύσκολο να αποδειχθούν εμπράκτως ως συμπεριφορές δυσμενούς μεταχείρισης²⁴.

2.2.1 Κοινωνικές διακρίσεις στον εργασιακό χώρο

Παρ' όλο που η αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών ρυθμίζεται από εύρος νομοθετημάτων και παρ' όλο που είναι φανερό ότι απασχολεί κατ' αρχήν και τα δύο φύλα, στην πραγματικότητα αυτή αφορά κατά κύριο – αν όχι αποκλειστικό – λόγο τις γυναίκες, αφού αυτές υφίστανται στην πλειονότητα των περιπτώσεων τις συνέπειες των πολλαπλών παραβιάσεων που λαμβάνουν χώρα καθημερινά σε βάρος τους και εμφανίζονται με διάφορες μορφές, με τη μη πρόσληψή τους σε θέσεις εργασίας και το διαχωρισμό των επαγγελματιών σε «ανδρικά» και «γυναικεία», την πληρωμή τους με αμοιβές κατώτερες από αυτές των ανδρών συναδέλφων τους, τη δυσκολία στην ανέλιξη και την πολύ περιορισμένη κατάληψη υψηλόβαθμων θέσεων εργασίας από γυναίκες, τη σεξουαλική παρενόχλησή τους τόσο από τον εργοδότη τους όσο και από άνδρες συναδέλφους τους, την απόλυσή τους στην πραγματικότητα λόγω εγκυμοσύνης, αν και με άλλο πρόσχημα.

23 Αρβανίτης, Κ., Βλαχογιάννη, Γ., Μαντά, Μ., Ξυδοπούλου, Ε.Κ. & Παπαγιαννοπούλου, Μ.Χ. (2006). Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων στην Ελλάδα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

24 <https://www.coe.int/en/web/compass/discrimination-and-intolerance>.

Η διαρκής αναπαραγωγή των στερεοτύπων για το ρόλο και τις ανάγκες των δύο φύλων από τη νηπιακή (αν όχι βρεφική) κιόλας ηλικία και η επίδραση των ΜΜΕ προς αυτήν την κατεύθυνση, η έλλειψη σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού ή η πραγματοποίησή του από ακατάλληλους εκπαιδευτικούς, η κατά κανόνα συνέχιση της αντιμετώπισης της γυναίκας κατά το μάλλον ή ήττον ως του «ωραίου φύλου» στις ηπιότερες περιπτώσεις και ως «σεξουαλικού αντικειμένου» στις σοβαρότερες, στο χώρο εργασίας της, η μη διεκδίκηση από τις ίδιες τις γυναίκες των δικαιωμάτων τους και ο φόβος της απόρριψης και της κατάκρισης μέσα σε μια κοινωνία που στην ουσία εξακολουθεί να λειτουργεί με «ανδρικά» κριτήρια και πατριαρχικά πρότυπα, αποτελούν τους βασικότερους παράγοντες, που συντελούν στην άνιση μεταχείριση των γυναικών σε σύγκριση με τους άνδρες συναδέλφους τους.

Υπάρχουν αρκετές κατηγορίες διακρίσεων στον χώρο εργασίας, όπως οι εξής:

- εκδίκηση, αντεπίθεση
- αναπηρία, ανικανότητα
- ηλικία
- θρησκεία
- εθνική καταγωγή
- φύλο
- φυλή.

Όσον αφορά τις διακρίσεις λόγω φύλου στον εργασιακό χώρο, αναφερόμαστε στις διακρίσεις των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες. Σύμφωνα με την Επιτροπή Ισότητας των φύλων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (2017), οι διακρίσεις με βάση το φύλο διαχωρίζονται σε άμεσα και έμμεσα περιστατικά και αυτά γίνονται ευδιάκριτα κυρίως σε χώρους εργασίας.

2.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

Σύμφωνα με τον Walter Lippmann²⁵, τα στερεότυπα μεταφέρουν αντιλήψεις και νοήματα τα οποία τείνουμε να ερμηνεύουμε σύμφωνα με ήδη διαμορφωμένες αντιλήψεις. Αυτές οι απόψεις μάς οδηγούν στη διαμόρφωση εκτιμήσεων σύμφωνα με μια απλουστευμένη αντίληψη βάσει του φύλου, της εθνικότητας ή της ηλικίας ενός ατόμου και όχι μεμονωμένα. Η ύπαρξη στερεοτύπων σχετικά με τους ρόλους και τα χαρακτηριστικά των δύο φύλων είναι ένα φαινόμενο που επηρεάζει την ισότητα των φύλων²⁶.

Οι παραδοχές όσον αφορά τις αποκλίσεις ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες παραπέμπουν στα στερεότυπα και λαμβάνονται ως καθοριστικό χαρακτηριστικό του διαχωρισμού των φύλων σε βιολογικό και κοινωνικό, δημιουργώντας την αντίληψη ότι η ταυτότητα του φύλου διαμορφώνεται στα πλαίσια του κοινωνικού περιγυρου.

²⁵ Αναφέρεται σε Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). Γυνακεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 61-62.

²⁶ Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυνακεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 62.

Βιολογικό φύλο θεωρείται εκείνο με το οποίο κάποιο άτομο γεννιέται, ενώ κοινωνικό εκείνο μέσω του οποίου τοποθετείται το άτομο κοινωνικά, αναδείχτηκε δε ως προϊόν ανθρώπινης επεξεργασίας και πολιτισμικής δημιουργίας που επιδέχεται μετατροπές.

Τα στερεότυπα μεταφέρονται από γενιά σε γενιά μέσα από την οικογένεια, το σχολείο αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Έτσι, τα εμφύλια στερεότυπα στον επαγγελματικό χώρο πηγάζουν και αναπτύσσονται από τις διάφορες συμπεριφορές που διαχωρίζουν τα δύο φύλα στον εργασιακό τους χώρο αλλά και στις διαπροσωπικές σχέσεις τους με τους συναδέλφους τους²⁷.

Προοπτικές εξέλιξης των δύο φύλων στις επιχειρήσεις καθώς και οι ρόλοι που αναλαμβάνουν επηρεάζονται από το θέμα της ισότητας των φύλων. Το φύλο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τους ρόλους που αναλαμβάνουν τα άτομα στην κοινωνία. Οι γυναίκες δέχονται διαφορετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας που οδηγούν σε στερεότυπα τα οποία επηρεάζουν τόσο τις επαγγελματικές επιλογές τους όσο και την εξέλιξή τους και τις περιορίζουν πολύ συχνά σε θέσεις χαμηλών απαιτήσεων, καθώς φέρνοντας στον κόσμο παιδιά αφιερώνουν μεγάλο μέρος στην ανατροφή τους²⁸.

Η απειλή της στερεοτυποποίησης αποθαρρύνει πολλές γυναίκες από το να διεκδικήσουν θέσεις ηγεσίας σε τομείς όπου κυριαρχεί το ανδρικό φύλο. Η αναγνώριση και η αντιμετώπιση των στερεοτύπων αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία, καθώς η εσωτερικευσή τους δεν γίνεται συνειδητά, αλλά συντελείται ακούσια παράλληλα με την κοινωνικοποίηση του ατόμου. Σε ό,τι έχει σχέση με τα δύο φύλα τα στερεότυπα που αποδίδονται στις γυναίκες είναι πολύ πιο αρνητικά για την ηγεσία στον χώρο των οργανισμών από ό,τι αυτά που αποδίδονται στους άντρες. Σε πολλές διεθνείς έρευνες διαφαίνεται η διατήρηση αρνητικών στερεοτύπων ακόμη και αν οι προσωπικές εμπειρίες είναι θετικές, ενώ δε φαίνεται να αλλάζουν τα στερεότυπα με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμη και θετικά στερεότυπα μπορεί να δημιουργούν πρόβλημα. Παραδείγματος χάριν, το στερεότυπο που τονίζει την υπεροχή των γυναικών στην ικανότητα παροχής φροντίδας και ανατροφής εμποδίζει την ανάληψη ηγετικών θέσεων από αυτές, καθώς θεωρείται ότι επηρεάζονται εύκολα από το συναίσθημα στην λήψη αποφάσεων²⁹.

Βέβαια, διακρίσεις μπορούν να παρατηρηθούν και μεταξύ μελών της ίδιας ομάδας και μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά και τα δύο φύλα. Ακόμη, τα στερεότυπα επηρεάζουν την αυτοπεποίθηση των γυναικών λόγω της υποτίμησης των δυνατοτήτων τους στον χώρο εργασίας, σε αντίθεση με τους άντρες που παρατηρείται η υπερεκτίμηση των προσόντων τους.

Τέλος, οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών συνιστούν αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας. Η ανατροφή, η υιοθέτηση αξιών από την παιδική ηλικία, η θρησκεία, η οικονομική κατάσταση και ανάπτυξη, το πολιτικό σύστημα είναι παράγοντες που εμποδίζουν την εξάλειψή τους³⁰.

27 Αναφέρεται σε Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 61.

28 Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός,σ. 62.

29 Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 65-66.

30 Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 68-69.

2.4 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ‘ΓΥΑΛΙΝΗΣ ΟΡΟΦΗΣ’

«Ο όρος ‘γυάλινη οροφή’ υιοθετήθηκε το 1986 από δημοσιογράφους της εφημερίδας Wall Street Journal με στόχο να περιγράψουν τα τεχνητά ή αόρατα εμπόδια (βασισμένα σε απόψεις και προκαταλήψεις) που επιβραδύνουν ή σταματούν την επαγγελματική ανέλιξη των γυναικών στις ανώτερες και ανώτατες θέσεις της ιεραρχίας των επιχειρήσεων. Ο υπολογισμός του εύρους της ‘γυάλινης οροφής’ αποτυπώνει το βαθμό δυσκολίας που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες προκειμένου να καταφέρουν να προωθήσουν την καριέρα τους σε επίπεδα αντίστοιχα με αυτά των ανδρών συναδέλφων τους³¹».

Στην ελληνική αγορά εργασίας η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι σημαντική, ωστόσο παλαιές νοοτροπίες και προκαταλήψεις στέκονται εμπόδιο στην εξέλιξη αυτή, καθώς οι γυναίκες εξακολουθούν να αμείβονται χαμηλότερα από τους άνδρες, ενώ οι θέσεις που καταλαμβάνουν τις περισσότερες φορές είναι χαμηλότερες στην ιεραρχία³².

Οι έρευνες για την εξήγηση του φαινομένου της ‘γυάλινης οροφής’ έχουν εστιάσει σε μεγάλο βαθμό στις διαφορές του ηγετικού στυλ αντρών και γυναικών. Σε μεγάλο βαθμό όλες οι έρευνες ηγεσίας ανεξαρτήτως φύλου συνδέονται με δύο διαφορετικά διοικητικά στυλ, την ηγεσία που είναι προσανατολισμένη στον άνθρωπο και την ηγεσία που είναι προσανατολισμένη στα αποτελέσματα³³.

31 Ντερμανάκης, Ν.Ε. (2004). Το εύρος της «γυάλινης οροφής» σε επιλεγμένους κλάδους στην Ελλάδα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

32 Ντερμανάκης, Ν.Ε. (2004). Το εύρος της «γυάλινης οροφής» σε επιλεγμένους κλάδους στην Ελλάδα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

33 Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 39-40.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την πάροδο του χρόνου έχει γίνει εμφανής η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, κυρίως σε τομείς που έχουν «καταληφθεί» από γυναίκες. Ωστόσο, η παρουσία τους γίνεται όλο και πιο αισθητή, ενώ ταυτόχρονα κάποιοι κλάδοι της οικονομίας τείνουν να γίνουν «γυναικείοι» και οι ανάλογες θέσεις να χαρακτηριστούν ως «γυναικείες θέσεις».

Σε κάθε περίπτωση, τα σύγχρονα δεδομένα της οικονομίας χρήζουν ενίσχυσης από εργατικό δυναμικό που μέχρι πρότινος θεωρούνταν επικουρικό. Μάλιστα, η διευκόλυνση των εργαζόμενων μητέρων και ο συνδυασμός των εργασιακών και οικογενειακών υποχρεώσεων, μειώνουν τη σύγκρουση που προϋπήρχε μεταξύ των δυο διαφορετικών ρόλων, καθώς πλέον η ανάπτυξη και η ανατροφή των παιδιών δεν είναι μόνο ιδιωτική, αλλά παράλληλα κοινωνική υπόθεση.

Το δικαίωμα της γυναίκας στην εργασία ουσιαστικά αντικατοπτρίζει τα κάτωθι :

- Να της δίνεται η ευκαιρία να εργασθεί όταν θέλει, και να μπορεί να διαλέγει τον τομέα απασχόλησης στον οποίο επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί.
- Να παρέχονται στη γυναίκα δυνατότητες από το κράτος, με τη λήψη και τήρηση μέτρων που να διασφαλίζουν το δικαίωμα στη μητρότητα επιτρέποντας να διατηρεί παράλληλα την εργασία και τα εργασιακά της δικαιώματα.
- Να έχει πρόσβαση σε όλα τα επαγγέλματα.
- Η πολιτεία μέσα από την εκπαίδευση, τους φορείς επιμόρφωσης, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αλλά και μέσω του τρόπου διαπαιδαγώγησης των νέων να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός σύγχρονου πλαισίου αντιλήψεων για τη θέση των γυναικών τόσο στην κοινωνία, όσο και στην αγορά εργασίας.

Σε κάθε περίπτωση, η είσοδος των γυναικών στην εργασία αποτέλεσε αφετηρία για τη χειραφέτησή τους αλλά και για τη μεταβολή τόσο στο χώρο της οικογένειας, όσο και στο χώρο της οικονομίας. Μάλιστα, κατά την περίοδο 1998-2002 τα ποσοστά της αύξησης στους δείκτες απασχόλησης οφείλονται στην αύξηση της γυναικείας απασχόλησης, καθώς το γυναικείο εργατικό δυναμικό κατέγραψε ανοδική πορεία αφενός λόγω της βελτίωσης των αντιλήψεων για το ρόλο της γυναίκας και αφετέρου λόγω του ότι το οικογενειακό εισόδημα, χωρίς τη συμβολή της γυναίκας, ήταν ανεπαρκές για να καλύψει τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες των ελληνικών νοικοκυριών³⁴.

³⁴ Νίνα-Παζαρχή, Ε. (2006). Γυναικεία απασχόληση στην Ελλάδα. Αθήνα: εκδόσεις Επτάλόφος.

3.2 Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 1980 ΚΑΙ ΜΕΤΑ

Η περίοδος 1981-1990 θεωρείται κρίσιμη σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της Ελλάδας. Από τη μια παρατηρείται αύξηση του ρυθμού της απασχόλησης των γυναικών, με έμφαση στον τομέα των υπηρεσιών, ενώ από την άλλη μια σειρά από νομοθετικές ρυθμίσεις κατοχυρώνουν τα δικαιώματα της γυναίκας, προάγοντας την ισότητα των φύλων στη σφαίρα της αμειβόμενης εργασίας.

Έτσι, πολλές μελέτες αποδεικνύουν την αύξηση του δείκτη απασχόλησης των γυναικών τα χρόνια 1981-1983 συγκριτικά με προηγούμενες δεκαετίες. Η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο χώρο εργασίας οφείλεται σε μεταβολές των κοινωνικών αντιλήψεων, στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου, στα καταναλωτικά πρότυπα, στις πολιτικές πρακτικές που προωθούν την ισότητα και στις διαρθρωτικές αλλαγές της οικονομίας με την αύξηση των θέσεων εργασίας στον τριτογενή τομέα.

Ταυτόχρονα, όμως, διαπιστώνεται ότι η συνολική ανεργία των γυναικών είναι δυσανάλογη με τη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό και η διάρκεια της ανεργίας τους μεγαλύτερη από αυτή των ανδρών. Μάλιστα, υψηλότερο κίνδυνο ανεργίας παρουσιάζουν οι νέες γυναίκες ηλικίας 15-24 ετών, οι φοιτήτριες, οι απόφοιτες μέσης εκπαίδευσης, οι ανειδίκευτες εργάτριες και όσες διαμένουν σε αστικές περιοχές.

Η συμμετοχή των γυναικών στο σύνολο του εργατικού δυναμικού της χώρας κυμαίνεται ανάμεσα στο 31% έως το 34%, ενώ οι άνεργες γυναίκες φθάνουν περίπου το 52% στο σύνολο των ανέργων και το ποσοστό αυξάνεται ακόμη περισσότερο στις νέες γυναίκες κάτω των 25 ετών.

Σε έρευνα που διεξήγαγε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, σε δείγμα 2.000 γυναικών ηλικίας 18 ετών και άνω, διαπιστώθηκε ότι η ανεργία των γυναικών είναι διπλάσια των ανδρών (6,03% για τους άνδρες και 12,14% για τις γυναίκες), ότι μεγάλος αριθμός γυναικών περνά από την αναζήτηση εργασίας στην κατηγορία της νοικοκυράς, αφού έχει μεσολαβήσει γάμος, και ότι πολλές γυναίκες εγκαταλείπουν την επαγγελματική τους ενασχόληση αμέσως μετά τα 45 χρόνια.

Επίσης, διαπιστώθηκε ότι το μορφωτικό επίπεδο συνδέεται θετικά με την επαγγελματική ενεργοποίηση της γυναίκας και παίζει σημαντικό ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος και την πρόσβαση σε επαγγελματικούς χώρους, ενώ αντίθετα η οικογενειακή κατάσταση συνδέεται αρνητικά με την απασχόληση – δηλαδή οι έγγαμες γυναίκες εργάζονται λιγότερο

από τις άγαμες³⁵.

Η ποιότητα της δουλειάς και οι συνθήκες πρόσβασης στον τόπο εργασίας καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα απασχόλησης των γυναικών, καθώς το νοικοκυριό και η φροντίδα των παιδιών παραμένει ένα πρόσθετο φορτίο για αυτές. Τέλος, διαφορετική βαρύτητα δίνουν άνδρες και γυναίκες σε αξίες ζωής. Οι γυναίκες ενδιαφέρονται κυρίως για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, τη μόρφωσή τους, τη φιλία και την οικογενειακή ενασχόληση, ενώ οι άνδρες για την επαγγελματική και κοινωνική τους καταξίωση, το μεγάλο εισόδημα και τη σταθερή δουλειά.

Η δεκαετία 1991-2000 χαρακτηρίζεται από επιπλέον αλλαγές στην επαγγελματική απασχόληση των γυναικών. Στην Ελλάδα, το 1991, οι γυναίκες αποτελούν το 35,7% του εργατικού δυναμικού, ενώ το ποσοστό των ανέργων γυναικών φθάνει το 60% και των μακροχρόνια ανέργων το 68,5%. Η απασχόληση στη βιομηχανία και στον αγροτικό τομέα ακολουθεί πτώση, ενώ η μείωση αυτή καλύπτεται από αυξήσεις θέσεων εργασίας στον τριτογενή τομέα. Στην πραγματικότητα παρατηρείται αύξηση της γυναικείας απασχόλησης, καθώς – σύμφωνα με έκθεση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας – το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών το 1997 ανέρχεται στο 37%. Από την άλλη, όμως, οι γυναίκες αποτελούν το 61% των ανέργων και το 65% των μη οικονομικά ενεργών. Η ανεργία των γυναικών με ποσοστό 15,9% εξακολουθεί να είναι διπλάσια από αυτή των ανδρών.

Οι μεταβολές στην κατάσταση απασχόλησης των γυναικών συνοψίζονται στις εξής: αύξηση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, αύξηση της απασχόλησης, μείωση της ανεργίας, μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στον τριτογενή τομέα και μείωση της συμμετοχής τους στο δευτερογενή, οριακή ανάκαμψη στη γεωργική απασχόληση των γυναικών μετά από συνεχή μείωση και βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης των οικονομικά ενεργών γυναικών³⁶.

3.3 Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετά το 2009 η Ελλάδα εισήλθε σε μια σοβαρή οικονομική κρίση, γεγονός που είχε σοβαρές επιπτώσεις στην απασχόληση, στο εισόδημα του πληθυσμού και στα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας. Οι γυναίκες και οι νέοι έχουν υποφέρει περισσότερο από αυτήν την κατάσταση. Αν και η διάθεση των γυναικών να προχωρήσουν αυξάνεται, η οικονομική κατάσταση περιορίζει τις διαθέσιμες ευκαιρίες και ευνοεί το χάσμα ισότητας των δυο φύλων³⁷.

Το σοβαρότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες είναι η ανεργία. Από το 2010 τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν δραματικά. Τον Νοέμβριο του 2017 τα στοιχεία έδειχναν γενικό ποσοστό ανεργίας 20,9%, με ποσοστό 17,1% για τους άνδρες και 25,8% για τις γυναίκες. Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, στο σύνολο των εγγεγραμμένων ανέργων για αναζήτησή εργασίας, που ανέρχονται στα 821.673 άτομα, το 2016 το ποσοστό ανδρών ήταν 38,5%, ενώ των γυναικών 61,5%.

35 Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών & Γενική Γραμματεία Ισότητας, 1988.

36 ΚΕΘΙ (2001). Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα:1980-2000.

37 Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 131-132.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
2002	10,3%	6,8%	15,7%
2004	10,5%	6,6%	16,2%
2006	8,9%	5,6%	13,6%
2008	7,7%	5,1%	11,1%
2010	12,7%	9,7%	15,7%
2012	26,1%	23,2%	30,2%
2014	26,5%	23,8%	30,9%
2015	25,2%	23,5%	30,6%
2016	23,5%	19,5%	28,5%
2017	20,9%	17,1%	25,8%

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ, ΕΡΕΥΝΕΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ, 2017.

3.4 ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η εύρεση ενός ορισμού για την επιχειρηματικότητα των γυναικών, που έγινε αποδεκτή από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί ζήτημα εδώ και πολλά χρόνια. Δεν υπάρχει συμφωνία μεταξύ τους (π.χ. κάποια εστιάζουν στους αυτοαπασχολούμενους, ενώ άλλα περιλαμβάνουν τους ελεύθερους επαγγελματίες γιατρούς μέσα στην επιχειρηματικότητα). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρησιμοποιεί συνήθως τον ακόλουθο ορισμό για το σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών: «Η επιχειρηματικότητα των γυναικών αναφέρεται σε επιχειρήσεις στις οποίες το 51% της περιουσίας ανήκει σε μια γυναίκα και η διεύθυνση εκτελείται από μια γυναίκα».

Κατά την Sheikh (2003), γυναίκα επιχειρηματίας είναι αυτή που ιδρύει μια επιχείρηση αλλά διατηρεί το πλειοψηφικό μετοχικό της κεφάλαιο και συμμετέχει ενεργά στην:

1. διοίκηση της επιχείρησης
2. λήψη αποφάσεων
3. ανάληψη ρίσκου.

Οι γυναίκες στην Ελλάδα επιλέγουν την επιχειρηματικότητα γιατί προσφέρει μεγαλύτερη ευελιξία στην εργασία, όπως και ευκαιρίες ώστε να καταπολεμηθεί η ανεργία. Οι επιχειρηματίες μπορούν να εντοπιστούν ως εργοδότες όσο και στην κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων.

Οι γυναίκες ξεκινούν την εταιρεία τους όχι λόγω ευκαιριών, αλλά κυρίως από οικονομική ανάγκη ή ως δεύτερο ή τρίτο επάγγελμα. Πολλές από αυτές έχουν δυσανεσθηθεί από την προηγούμενη σταδιοδρομία τους ως μισθωτών, λόγω δυσκολίας συνδυασμού επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής ή λόγω απώλειας εργασίας. Οι περισσότερες από αυτές έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Ακόμη παρατηρείται πως, μόλις γίνουν ιδιοκτήτριες μιας επιχείρησης, οι γυναίκες συνήθως είναι πιο ικανοποιημένες από την προσωπική και την επαγγελματική ζωή τους. Επιπρόσθετα, λόγω της προηγούμενης σταδιοδρομίας τους, της πρόωρης συνταξιοδότησης κ.λπ., οι γυναίκες μπαίνουν στον επιχειρηματικό κόσμο αργότερα στη ζωή τους, μεταξύ 40-60 ετών. Κύριο πρόβλημά τους είναι η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ

προσωπικής ζωής και εργασίας, καθώς μερικές φορές διαχειρίζονται την επιχείρησή τους από το σπίτι τους³⁸.

Σε γενικές γραμμές, έχουν προταθεί ή εφαρμοστεί διάφορα προγράμματα για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των γυναικών με πρωτοβουλία ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, επαγγελματικών ενώσεων, γυναικείων οργανώσεων και κρατικών υπηρεσιών υπευθύνων για την ισότητα των φύλων. Εκτός από την παροχή κεφαλαίων αυτά τα προγράμματα περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- εκπαίδευση για την γυναικεία επιχειρηματικότητα
- ανάδειξη επιτυχημένων γυναικών επιχειρηματιών ως προτύπων
- συμβουλευτική για την ισορροπία ανάμεσα στην εργασία και την οικογενειακή ζωή
- κατευθυντήριες γραμμές για την επίτευξη χρηματοδότησης³⁹.

3.5 ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η νομοθεσία για την προώθηση της ισότητας των φύλων βασίζεται ως επί το πλείστον στο Σύνταγμα του 1975 και στην αναθεώρησή του το 2001. Η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριέλαβε όλους τους κανόνες και τις υποχρεώσεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων στην εθνική νομοθεσία.

Έχουν εισαχθεί διάφορες δεσμεύσεις στάσεων και προγράμματα θετικής δράσης με πρωτοβουλία της καθ' ύλην αρμόδιας Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων και αρκετών μη κρατικών οργανώσεων. Έχουν εξάλλου σημειωθεί ορισμένες πρωτοβουλίες κυρίως για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης υπέρ της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση, την λήψη αποφάσεων και την επιχειρηματικότητα. Ορισμένα παραδείγματα καλών πρακτικών είναι τα εξής:

A. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας έχει προγραμματίσει και εφαρμόσει ένα Εθνικό Πρόγραμμα για την Ισότητα των Φύλων με τέσσερις στρατηγικούς στόχους:

- Προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών, ιδίως για τις φτωχές και τις μειονεκτούσες ομάδες
- Πρόληψη από διάφορες μορφές βίας κατά των γυναικών
- Ενίσχυση των ευκαιριών απασχόλησης των γυναικών
- Υποστήριξη για την προώθηση των γυναικών στην λήψη αποφάσεων.

B. Το Κέντρο Έρευνας για θέματα Ισότητας των Φύλων έχει συμμετάσχει σε πολλά ευρωπαϊκά και εθνικά χρηματοδοτούμενα προγράμματα με στόχο την προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική, την δημόσια και οικονομική ζωή σε πόλεις σε όλη την Ελλάδα εκτός της πρωτεύουσας. Τα προγράμματα περιλαμβάνουν έρευνα σε τοπικά

38 Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 167-169.

39 Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 167-169.

προβλήματα, συμβουλευτικές συνεδρίες για την προώθηση της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας, διοργάνωση συνεδριών και δημοσίευση υλικού με αποτελεσματικές πρακτικές από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, το Κέντρο έχει πραγματοποιήσει ένα εκτεταμένο πρόγραμμα σε όλη την Ελλάδα για να εκπαιδεύσει εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε γυμνάσια στην προώθηση και εφαρμογή της ισότητας των φύλων στη διδασκαλία τους.

Γ. Σε αρκετά ελληνικά πανεπιστήμια λειτουργούν προπτυχιακά και μεταπτυχιακά μαθήματα με θέμα την ισότητα και την γυναικεία επιχειρηματικότητα. Μερικά δε από τα γραφεία σταδιοδρομίας που υπάρχουν στα πανεπιστήμια παρέχουν συμβουλές και υποστήριξη στις φοιτήτριές τους για την καριέρα τους. Επίσης, σε ορισμένα μεγάλα πανεπιστήμια έχουν θεσμοθετηθεί Γραφεία Ισότητας και Εργαστήρια Φύλου, που προάγουν την έρευνα και συμμετέχουν σε ευρωπαϊκά προγράμματα.

Δ. Αρκετά υπουργεία έχουν διοργανώσει σεμινάρια κατά των στερεοτύπων φύλου και έχουν εισαγάγει θετικά μέτρα για να ενθαρρύνουν τις μαθήτριες των τελευταίων τάξεων να επιλέξουν σπουδές σε παραδοσιακά ανδρικά επαγγέλματα⁴⁰.

Σήμερα, υλοποιούνται πολιτικές που προωθούν την ισορροπία ανάμεσα σε οικογένεια και εργασία, την εταιρική κοινωνική ευθύνη και τα ευνοϊκά μέτρα για την εξέλιξη των γυναικών στην ιεραρχία εντός των εταιρειών. Οι εταιρείες υποστηρίζουν ότι η ενθάρρυνση των γυναικών να αναλάβουν υψηλόβαθμες θέσεις, μπορεί να συνεισφέρει στην βελτίωση της εικόνας τους ως καλού εργοδότη και ηθικού επιχειρηματία⁴¹.

Εν κατακλείδι, είναι θετική η αυξανόμενη πίστη μεταξύ των μελών της ελληνικής κοινωνίας ότι, προκειμένου να ανταποκριθούν και να εξέλθουν από την υπάρχουσα χρήση, πρέπει να χρησιμοποιηθούν όλα τα διαθέσιμα ταλέντα. Φαίνεται ότι οι άνθρωποι σε ηγετικές θέσεις έχουν συνειδητοποιήσει ότι κανένα ταλέντο δεν πρέπει να μείνει αναξιοποίητο στην πολιτική, την επιστήμη, την διοίκηση, στις επιχειρήσεις. Το ταλέντο δεν αφορά μόνο τους άνδρες. Με την εκμετάλλευση όλων των διαθέσιμων πόρων, οι γυναίκες μπορούν να αποτελέσουν την κινητήρια δύναμη για την αντιμετώπιση της κρίσης και την προώθηση της ισότητας των φύλων⁴².

40 Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 170-174.

41 Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 170-174.

42 Παπαλεξανδρή, Ν.(2018). Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 170-174.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μιλώντας για πολιτικά δικαιώματα αναφερόμαστε στα δικαιώματα που «διασφαλίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στα όργανα και τις λειτουργίες της πολιτείας και πάνω από όλα στις τρεις εξουσίες του κράτους, δηλαδή τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική». Έτσι, πολιτικό δικαίωμα είναι αυτό του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, όπως και το να μπορεί κανείς να διορίζεται σε δημόσιες θέσεις, να έχει το δικαίωμα πρόσβασης σε κρατικά λειτουργήματα, να είναι δικαστής κ.τ.λ.⁴³.

Έτσι, πέρα από το να μπορεί να εκλέγει και να εκλέγεται ο πολίτης που έχει πολιτικά δικαιώματα σημαίνει ότι συμμετέχει ισότιμα στις δημόσιες υπηρεσίες και τα όργανα της κρατικής εξουσίας. Από την άποψη αυτή, οι γυναίκες θα συναντούσαν πολλά εμπόδια μέχρι να επιτύχουν την πρόσβαση και αποδοχή σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες, αφού για να γίνει κάτι τέτοιο θα έπρεπε να είναι γεγονός ήδη η ισότιμη αντιμετώπισή τους ως πολιτών, το οποίο δεν ήταν καθόλου αυτονόητο όταν τους απονεμήθηκε το δικαίωμα ψήφου⁴⁴.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα της εργασίας, το δικαίωμα ψήφου αναγνωρίστηκε στις γυναίκες το 1952. Η αναγνώρισή του σήμαινε ταυτόχρονα την αναγνώριση του συνόλου των πολιτικών δικαιωμάτων στις γυναίκες, όπως είναι η κατάργηση των ανισοτήτων αναφορικά με την εισοδό τους στον ευρύτερο δημόσιο τομέα από τον οποίο αποκλείονταν για πολύ καιρό. Άλλωστε μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή, οι γυναίκες αποκλείονταν γενικότερα από τη δημόσια σφαίρα και ιδιαίτερα από το χώρο της πολιτικής σε πλήρη συμφωνία με τις τότε επικρατούσες αντιλήψεις για τον κοινωνικό ρόλο των γυναικών και την απόρριψή τους από την αγορά εργασίας και από άλλες μορφές της κοινωνικής οργάνωσης⁴⁵.

Δεν είναι τυχαίο που η συμμετοχή των γυναικών στο εθνικό Κοινοβούλιο (όπως και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) ή στις εκάστοτε κυβερνήσεις της χώρας μας, από τη στιγμή που απέκτησαν τα πολιτικά τους δικαιώματα, παρέμεινε μηδαμινή. Ομοίως, η παρουσία των γυναικών ήταν πολύ περιορισμένη και σε κέντρα λήψης αποφάσεων.

4.2 ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

✓ Νόμος 2159/1952 για την αναγνώριση πλήρων πολιτικών δικαιωμάτων

43 Σαμίου, Δ. (1989). «Τα πολιτικά δικαιώματα των Ελληνίδων (1864-1952)». Στο περ. "Μνήμων", τχ. 12, σσ. 161-172.

44 Σαμίου, Δ. (1989). «Τα πολιτικά δικαιώματα των Ελληνίδων (1864-1952)». Στο περ. "Μνήμων", τχ. 12, σσ. 161-172.

45 Σαμίου, Δ. (2006). «Γυναίκες, φύλο και πολιτική (τέλη 18ου-αρχές 21ου αι.)». Εργασία στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Γυναίκες και Φύλα: Ανθρωπολογικές και Ιστορικές Προσεγγίσεις», Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

«Η παραχώρηση πλήρων πολιτικών δικαιωμάτων στις Ελληνίδες ψηφίστηκε από το επίσημο ελληνικό κράτος με οριακή πλειοψηφία στα τέλη Μαΐου 1952 και υλοποιήθηκε με το νόμο 2159 της 2^{ας} Ιουλίου 1952 (ΦΕΚ 177/1952), μετά από πολλές διαβουλεύσεις, συζητήσεις και πιέσεις από γυναικείες οργανώσεις εντός και εκτός Ελλάδας, από κυβερνήσεις άλλων χωρών και από διεθνείς οργανισμούς.

Στο νόμο αυτό «Περί χορηγήσεως εις τας γυναίκας του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι κατά τας βουλευτικές εκλογάς» παραχωρείται το δικαίωμα στις γυναίκες που συμπλήρωσαν το 21^ο έτος της ηλικίας τους. Επίσης, όσες γυναίκες έχουν συμπληρώσει το 25^ο έτος έχουν πια τη δυνατότητα να εκλέγονται βουλευτές.

Για πρώτη φορά μετά την κατοχή οι γυναίκες ψήφισαν στις αναπληρωματικές βουλευτικές εκλογές της περιφέρειας Θεσσαλονίκης το 1953, όπου εκλέχθηκε η πρώτη Ελληνίδα βουλευτής, η δικηγόρος Ελένη Σκούρα, με τον Ελληνικό Συναγερμό του στρατάρχη Παπάγου⁴⁶».

✓ Σύνταγμα 1975

Σταθμός στην ελληνική συνταγματική ιστορία θεωρείται η καθιέρωση της ισότητας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών στο Σύνταγμα του 1975. Στο άρθρο 4 του Συντάγματος ορίζεται ότι «Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις».

Επιπλέον, στο άρθρο 5 ορίζεται η προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας των ανθρώπων «χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων».

Τέλος, καθιερώνεται το δικαίωμα της «ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας [...] ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση» (άρθρο 22, παρ. 1)⁴⁷.

✓ Αναθεώρηση Συντάγματος 2001

Στην αναθεώρηση του ελληνικού Συντάγματος το 2001, ορίζεται ως υποχρέωση της πολιτείας η λήψη ειδικών θετικών μέτρων για την ισότητα ανδρών και γυναικών. Συγκεκριμένα, με το άρθρο 4, παρ. 2 και το άρθρο 116, παρ. 2, καταργούνται οι προϋπάρχουσες αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας των φύλων, και προβλέπεται ρητά η υποχρέωση της πολιτείας να λαμβάνει ειδικά θετικά μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών.

Επιπλέον, ορίστηκε η δυνατότητα της λήψης από την πολιτεία θετικών μέτρων που να έχουν στόχο την «αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής της ισότητας και την επίτευξη του μέγιστου δυνατού θετικού αποτελέσματος ως προς την ισότιμη πρόσβαση γυναικών και ανδρών στα δημόσια αξιώματα». Στο άρθρο 116, παρ. 2 ορίζεται λοιπόν ότι «δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών» (Σύνταγμα 2001, ΦΕΚ 85/Α/18-04-2001)⁴⁸».

46 Παντελίδου-Μαλοῦτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 39-41.

47 Σύνταγμα της Ελλάδος, 1975.

48 Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

✓ **Νόμος 1288/1982 για την ίδρυση του Συμβουλίου Ισότητας**

Το Συμβούλιο Ισότητας ιδρύθηκε με το νόμο 1288/1982 ως γνωμοδοτικός φορέας προκειμένου «για την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής εξίσωσης των δύο φύλων». Το 1985 το Συμβούλιο Ισότητας αναβαθμίστηκε στη μορφή της μετέπειτα Γενικής Γραμματείας Ισότητας (ΓΓΙ).

Το 1994 ιδρύθηκε το κρατικό Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου εποπτευόμενο από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. Το ΚΕΘΙ εδρεύει στην Αθήνα και διαθέτει συμβουλευτικά κέντρα στις μεγάλες πόλεις της επαρχίας (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο και Βόλο).

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Π.Δ. 3/2021, η Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων μετονομάζεται σε Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων. Πρόκειται για αυτοτελή Δημόσια Υπηρεσία αρμόδια για την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής⁴⁹. Είναι ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.

-Καθιέρωση ποσόστωσης ανά φύλο για την ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στα υπηρεσιακά, διοικητικά συμβούλια ή άλλα συλλογικά όργανα της Διοίκησης

✓ **Νόμος 2839/2000**

Το έτος 2000 ψηφίστηκε ο νόμος 2839, σύμφωνα με το άρθρο 6 του οποίου:

α) «Σε κάθε υπηρεσιακό συμβούλιο των δημοσίων υπηρεσιών, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ, ο αριθμός των οριζόμενων από τη Διοίκηση μελών κάθε φύλου, ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το 1/3 των οριζόμενων, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, εφόσον στην οικεία υπηρεσία υπηρετεί επαρκής αριθμός υπαλλήλων που συγκεντρώνει τις νόμιμες προϋποθέσεις για ορισμό και εφ' όσον τα μέλη που ορίζονται είναι πάνω από (1). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα εφ' όσον το κλάσμα είναι ίσο με το μισό τουλάχιστον της μονάδας»

β) «Στις περιπτώσεις διορισμού ή υποδείξης από το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ και τους ΟΤΑ, μελών διοικητικών συμβουλίων ή άλλων συλλογικών οργάνων διοίκησης ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ, ο αριθμός των διοριζομένων ή υποδεικνυομένων προσώπων από κάθε φύλο ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το 1/3 των διοριζομένων ή υποδεικνυομένων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, εφόσον τα μέλη που διορίζονται ή υποδεικνύονται είναι πάνω από (1). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με το μισό τουλάχιστον της μονάδας».

Οι διατάξεις των περιπτώσεων α) και β) εφαρμόζονται στα υπηρεσιακά συμβούλια, στα

⁴⁹ <https://www.isotita.gr/systasi-skopos-antikeimeno/>.

διοικητικά συμβούλια και στα συλλογικά όργανα διοίκησης που συγκροτούνται μετά την έναρξη ισχύος του νόμου⁵⁰.

Περαιτέρω, με το άρθρο 4 του Ν. 3839/2010 «Σύστημα επιλογής Προϊσταμένων οργανικών μονάδων με αντικειμενικά και αξιοκρατικά κριτήρια - Σύσταση Ειδικού Συμβουλίου Επιλογής Προϊσταμένων (ΕΙ.Σ.Ε.Π.) και λοιπές διατάξεις», αντικαταστάθηκε μεταξύ άλλων το άρθρο 161 με τίτλο «Εκπροσώπηση των Φύλων» (πριν το άρθρο 160, παρ. 3 του «Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.» (Ν. 3528/2007), ώστε να ορίζεται ότι στα Συμβούλια των άρθρων 157, 158 και 159 του Υπαλληλικού Κώδικα ο αριθμός των μελών που ορίζονται από κάθε φύλο ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το ένα τρίτο (1/3) του συνόλου των μελών που ορίζονται σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, εφόσον στην οικεία υπηρεσία υπηρετεί επαρκής αριθμός υπαλλήλων που συγκεντρώνει τις νόμιμες προϋποθέσεις για ορισμό και τα μέλη που ορίζονται είναι περισσότερα από ένα (1). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην αμέσως επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι τουλάχιστον ίσο με μισό της μονάδας. Ίδια πρόβλεψη αναφορικά με τα υπηρεσιακά συμβούλια των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ενσωματώνεται με την παρ. 5 του άρθρου 7 και στον «Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων» (Ν. 3584/2007)⁵¹.

-Καθιέρωση ποσόστωσης κατ' ελάχιστο 1/3 για κάθε φύλο στη στελέχωση των εθνικών οργάνων και επιτροπών έρευνας και τεχνολογίας

Με το άρθρο 57 του Ν. 3653/2008 «Θεσμικό πλαίσιο έρευνας και τεχνολογίας και άλλες διατάξεις» καθορίζεται ποσοστό συμμετοχής των επιστημόνων κατ' ελάχιστο 1/3 για κάθε φύλο στη στελέχωση των εθνικών οργάνων και Επιτροπών Έρευνας και Τεχνολογίας, εφόσον οι υποψήφιοι διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα για την κάλυψη της σχετικής, κατά περίπτωση, θέσης⁵².

-Καθιέρωση ποσόστωσης ανά φύλο στα ψηφοδέλτια των Νομαρχιακών και Δημοτικών Εκλογών

✓ Νόμος 2910/2001

Μετά από ένα χρόνο ψηφίστηκε ο νόμος 2910/2001 που με το άρθρο 75, παρ.1 προβλέπει την κατά το 1/3, δηλαδή σε ποσοστό 35%, υποχρεωτική συμμετοχή από κάθε φύλο στα ψηφοδέλτια των Νομαρχιακών και Δημοτικών εκλογών⁵³.

-Καθιέρωση ποσόστωσης των δύο φύλων στα ψηφοδέλτια των Δημοτικών και Κοινοτικών εκλογών

50 Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

51 Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

52 Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

53 Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

✓ Νόμος 3463/2006

Με το άρθρο 34, παρ. 3 του Ν. 3463/2006 «Κύρωση Κώδικα Δήμου και Κοινοτήτων» διατηρήθηκε η πρόβλεψη του Ν. 2910/2001 για την κατά το 1/3 συμμετοχή από κάθε φύλο στα ψηφοδέλτια των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων, των συμβουλίων δημοτικού διαμερίσματος και τοπικών συμβουλίων. Το ποσοστό αυτό υπολογιζόταν ξεχωριστά για τα δημοτικά συμβούλια, τα συμβούλια των δημοτικών διαμερισμάτων και τα κοινοτικά συμβούλια. Ειδικά για τους υποψήφιους τοπικούς συμβούλους το ποσοστό του ενός τρίτου (1/3) υπολογιζόταν επί του συνολικού αριθμού των υποψηφίων της κατηγορίας αυτής που περιλαμβάνονταν σε κάθε συνδυασμό. Ο συνολικός αριθμός των υποψηφίων των συνδυασμών, που αντιστοιχούσε στο ένα τρίτο (1/3), όπως αυτό είχε υπολογιστεί ξεχωριστά για καθεμία από τις παραπάνω κατηγορίες προσώπων, αρκούσε για το σύνολο των υποψηφίων κάθε συνδυασμού, χωρίς να ήταν αναγκαίο να επιμερίζεται ισομερώς σε καθεμία από τις ανωτέρω κατηγορίες υποψηφίων⁵⁴.

Εξάλλου, βάσει της παρ. 3 του άρθρου 18 του νέου Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης» ορίστηκε ότι: «Ο αριθμός των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων, συμβούλων δημοτικής κοινότητας και συμβούλων τοπικής κοινότητας από κάθε φύλο ανέρχεται τουλάχιστον στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου ή του συμβουλίου δημοτικής ή τοπικής κοινότητας που υπολογίζεται διακεκριμένα για κάθε δημοτικό συμβούλιο και κάθε συμβούλιο δημοτικής ή τοπικής κοινότητας. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην αμέσως επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι τουλάχιστον ίσο με το μισό της».

Επίσης, με την παρ. 3 του άρθρου 120 του ως άνω νόμου καθορίστηκε ότι «Ο αριθμός των υποψηφίων περιφερειακών συμβούλων κάθε συνδυασμού από κάθε φύλο πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον με το ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών του περιφερειακού συμβουλίου. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην αμέσως επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι τουλάχιστον ίσο με το μισό της».

-Καθιέρωση ποσόστωσης για κάθε φύλο στις Βουλευτικές εκλογές

✓ Νόμος 3636/2008

Με το άρθρο 34 του Π.Δ. 26/2012 «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών» κωδικοποιείται η υφιστάμενη νομοθεσία περί ποσοτώσεων στον αριθμό των υποψηφίων βουλευτών κατά φύλο, και πιο συγκεκριμένα τα άρθρα 34 του Π.Δ. 96/2007 («Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών») και 3 του Ν. 3636/2008 («Τροποποίηση του ν. 3231/2004 περί εκλογής βουλευτών»). Το σχετικό άρθρο ορίζει ότι:

«... Για την ανακήρυξη των εκλογικών συνδυασμών αυτοτελών Κομμάτων, συνασπισμού συνεργαζόμενων Κομμάτων και ανεξαρτήτων, ο αριθμός των υποψηφίων βουλευτών, από κάθε φύλο, πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων τους, αντιστοίχως, σε όλη την Επικράτεια. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με μισό της μονάδας και άνω⁵⁵».

⁵⁴ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

⁵⁵ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

-Καθιέρωση ποσόστωσης για κάθε φύλο στις Ευρωεκλογές

Με το άρθρο 3, παρ. 3 του Ν. 4255/2014 «Εκλογή μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλες διατάξεις» καθιερώνεται για πρώτη φορά ποσόστωση για κάθε φύλο επί του αριθμού των υποψηφίων στις Ευρωεκλογές. Η διατύπωση του νόμου έχει ως εξής: «Για την ανακήρυξη των εκλογικών συνδυασμών κομμάτων ή συνασπισμού συνεργαζόμενων κομμάτων, ο αριθμός των υποψηφίων από κάθε φύλο πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων τους, αντιστοίχως. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με το μισό της μονάδας και άνω...⁵⁶».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΗΓΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ηγεσία είναι η ικανότητα ενός ατόμου να ασκεί επιρροή στα μέλη της ομάδας του, ώστε αυτά εθελοντικά και πρόθυμα να συμμετέχουν και να δίνουν τον καλύτερό τους εαυτό για την ολοκλήρωση των κοινών στόχων της ομάδας. Στην ελληνική γλώσσα ο όρος ηγεσία συχνά ταυτίζεται με την κορυφή της ιεραρχίας, όπως με τον πρόεδρο ενός οργανισμού ή μιας επιχείρησης, τον αρχηγό του στρατού, τον υπουργό, τον διοικητή μιας τράπεζας κ.ά.⁵⁷.

Σύμφωνα με την Νάνσυ Παπαλεξανδρή, στην Ελλάδα έχουν αναληφθεί διάφορες πρωτοβουλίες για την προώθηση των γυναικών στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, όπως, για παράδειγμα, υποχρεωτικές ποσοτώσεις και συστάσεις, αλλά κυρίως σε κρατικούς φορείς και στον δημόσιο τομέα. Τα υποχρεωτικά μέτρα αφορούν περιοχές του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπου τίθεται ζήτημα προάσπισης του δημόσιου συμφέροντος. Συγκεκριμένα προκειμένου να προωθηθεί η συμμετοχή των γυναικών στα όργανα λήψης αποφάσεων, από το 2000 θεσπίστηκαν νομοθετικά μέτρα με στόχο την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική και στις κρατικές επιτροπές έρευνας και τεχνολογίας. Αυτή η νομοθεσία, η οποία περιλάμβανε υποχρεωτική ποσόστωση ένα τρίτο για κάθε φύλο, ήταν απαραίτητη επειδή οι γυναίκες στην Ελλάδα εξακολουθούσαν να υποεκπροσωπούνται στην πολιτική, τη διοίκηση, την αυτοδιοίκηση. Επί του παρόντος, το ένα τρίτο των μελών των υπηρεσιακών συμβουλίων και το ένα τρίτο των μελών του διοικητικού συμβουλίου των δημόσιων οργανισμών πρέπει να είναι γυναίκες.

Όσον αφορά την συμμετοχή στην πολιτική, ο αριθμός των γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο σημείωσε αύξηση σταθερά από το 2000 έως το 2015, αλλά μειώθηκε μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015⁵⁸.

Ένας τομέας στον οποίο η συμμετοχή των γυναικών σε υψηλόβαθμες θέσεις εργασίας έχει αυξηθεί πολύ, είναι η δημόσια διοίκηση. Όσον αφορά τις διοικητικές θέσεις στο δημόσιο τομέα, τα συστήματα προσλήψεων δεν απέκλειαν εν τοις πράγμασι την συμμετοχή των

⁵⁶ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

⁵⁷ Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). Γυναίκεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 17.

⁵⁸ Παπαλεξανδρή, Ν. (2018., Γυναίκεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 150-152.

γυναικών, δεδομένου ότι η κάλυψη των δημόσιων θέσεων γινόταν κατά κανόνα μέσω εξετάσεων σε εθνικό επίπεδο και οι γυναίκες με προσόντα είχαν πολλές πιθανότητες να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές. Οι γυναίκες αυτές σταδιακά επελέγησαν και σε ανώτερες θέσεις στην ιεραρχία. Επιπλέον, οι γυναίκες δείχνουν μεγαλύτερη προτίμηση στον δημόσιο τομέα όπου οι συνθήκες εργασίας είναι υπέρ της ισορροπίας μεταξύ εργασίας και προσωπικής ζωής.

Όπως προαναφέρθηκε, εξάλλου, στην Ελλάδα έχουν επιβληθεί ποσοτώσεις, όπου οι γυναίκες πρέπει να είναι το 1/3 των υποψηφίων για τις εκλογές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει ότι τα πραγματικά εκλεγμένα άτομα ακολουθούν αυτές τις ποσοτώσεις, και υπήρξε σοβαρή κριτική κατά της επιβολής τού εν λόγω μέτρου. Η πραγματικότητα έχει δείξει ότι οι νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις δεν μπορούν απαραίτητα να αλλάξουν την υπάρχουσα κατάσταση. Για παράδειγμα, η ποσόστωση 1/3 που προβλέφθηκε από το νόμο για τα μέλη των επιστημονικών επιτροπών έρευνας δεν εφαρμόστηκε ποτέ, με την δικαιολογία ότι δεν υπάρχουν αρκετές γυναίκες με την κατάλληλη πείρα να καταλάβουν τέτοιες θέσεις, ενώ με μεταγενέστερο τελευταίο νόμο αυτή καταργήθηκε⁵⁹.

Στην χώρα η υιοθέτηση των θετικών μέτρων επιτράπηκε μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, και συγκεκριμένα με την παράγραφο 2 του άρθρου 116. Με τη διάταξη αυτή καταργήθηκαν οι αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας των φύλων και θεσπίστηκε μέριμνα της Πολιτείας να λαμβάνει ειδικά θετικά μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών. Η εξέλιξη αυτή, στην οποία αξιοσημείωτος υπήρξε ο ρόλος των ελληνικών γυναικείων οργανώσεων, ευθυγράμμισε την Ελλάδα με τα κεκτημένα σε διεθνές και κοινοτικό επίπεδο. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύθηκε η καθιερωμένη πλέον από τους διεθνείς οργανισμούς θέση, ότι η πραγμάτωση της αρχής της ισότητας των φύλων, με την μετατόπισή της προς την ισότητα ευκαιριών, συνιστά ουσιαστικοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων και της αρχής του κοινωνικού κράτους και συνάδει με το σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Υπενθυμίζεται δε ότι τη συνταγματική μεταρρύθμιση ακολούθησαν τα αναγκαία νομοθετήματα που εισήγαγαν τις ποσοτώσεις⁶⁰.

5.2 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Ιστορικά, ο ρόλος των γυναικών στην δημόσια ζωή του τόπου ήταν «συνοδευτικός», η θέση τους κυρίως στους χώρους λήψης αποφάσεων ήταν «περιθωριακή» και οι θέσεις εργασίας που καταλάμβαναν, ήταν χαμηλής εξειδίκευσης και περιορισμένων ευθυνών, πρακτική που στη σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία εμφανίζεται με τον όρο ‘γυάλινη οροφή’, όπως αυτός αναλύθηκε προηγουμένως. Ως αποτέλεσμα δημιουργούνταν η ψευδαίσθηση ότι η άνιση αυτή μεταχείριση των γυναικών στην εργασία οφειλόταν στις μειωμένες ικανότητές τους⁶¹. Οι κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές διακρίσεων, που θεωρούσαν εκ προοιμίου τη γυναίκα ως το «ασθενές φύλο», δεν της επέτρεπαν την παρουσία στο χώρο λήψης των αποφάσεων της δημόσιας ζωής, στερώντας της τη δυνατότητα διεκδίκησης ανώτερων ή ανώτατων δημόσιων αξιωμάτων με αποτέλεσμα την ελλιπή εκπροσώπηση του γυναικείου φύλου και την

59 Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). Γυνακεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 150-152.

60 Καραγιαννοπούλου, Ζ. (2009). Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων. Αθήνα: εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

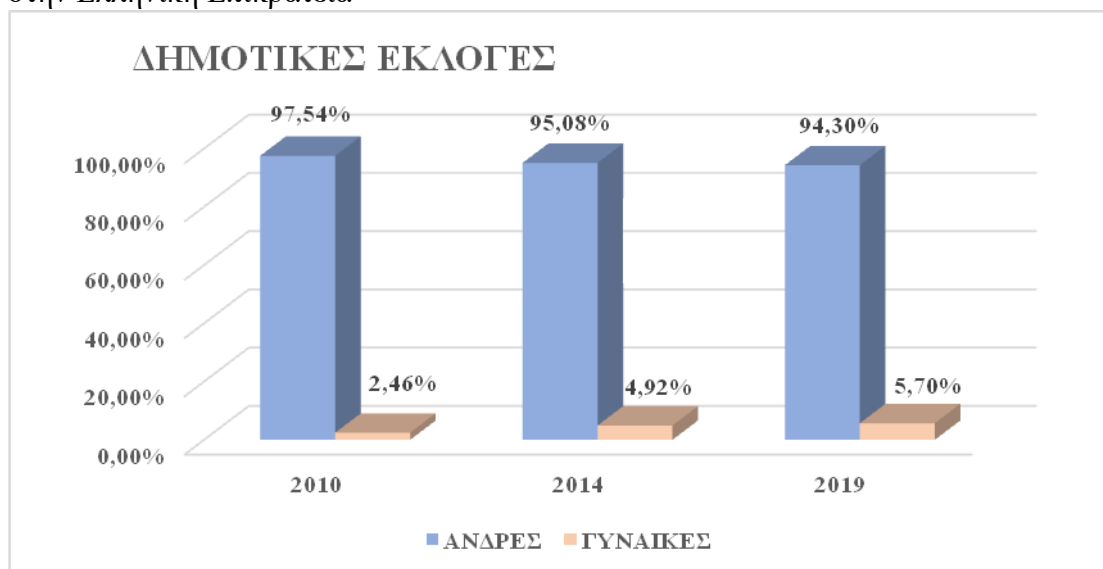
61 Κωνσταντόπουλος, Ν., Ζήμερας, Στ. & Παπαλεξανδρή, Αλ., «Στατιστική Ανάλυση των τάσεων διαμόρφωσης αξιακών προτύπων της έμμισης εργασίας στο Δημόσιο Τομέα και ο ρόλος της διάστασης του φύλου», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 120, Β’/2006, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

αποσιώπηση των γυναικείων θεμάτων από τις πολιτικές δράσεις.

Στα διαγράμματα 1 έως 3 που ακολουθούν παρουσιάζεται η γυναικεία εκπροσώπηση, όπως έχει εξελεχθεί τα τελευταία έτη στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και το Ελληνικό Κοινοβούλιο, δηλαδή τα ποσοστά κάλυψης θέσεων Δημάρχων και Περιφερειάρχων από γυναίκες, καθώς και τα ποσοστά κάλυψης βουλευτικών εδρών από γυναίκες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Ποσοστό εκλεγμένων Δημάρχων ανά φύλο στις Δημοτικές Εκλογές την τελευταία δεκαετία στην Ελληνική Επικράτεια

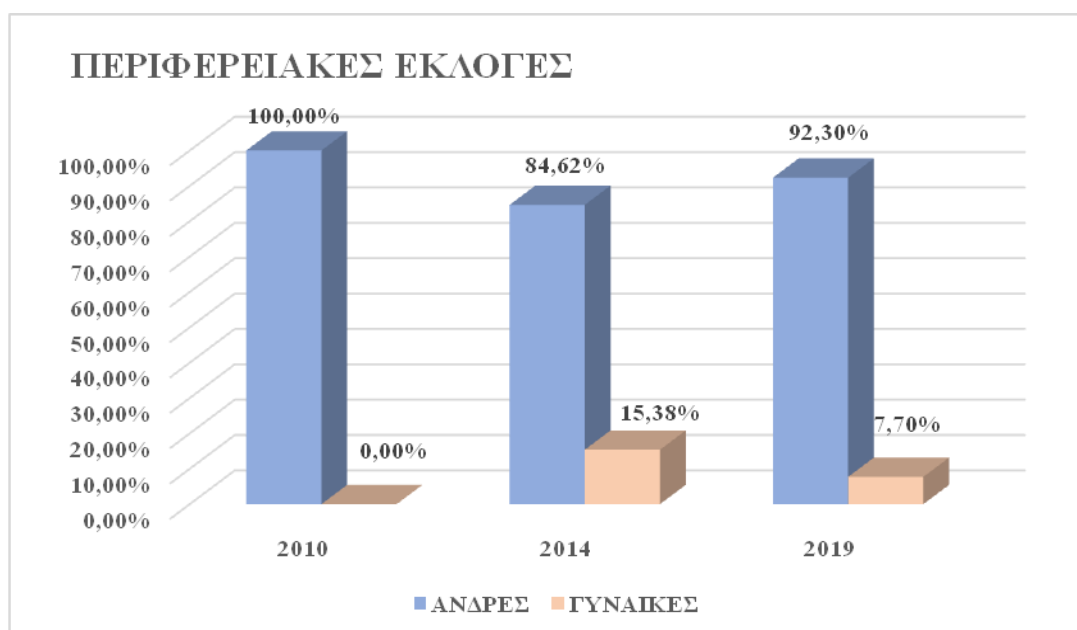
ΠΗΓΗ: Παρατηρητήριο για την Ισότητα των Φύλων, “Γυναίκες στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων” 2016⁶² και 2019⁶³.

62 «2ο Ενημερωτικό Σημείωμα του Παρατηρητηρίου της ΓΓΟΠΠΦ, Θεματικό πεδίο “Γυναίκες στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων”», Μάιος 2016.

63 «21ο Ενημερωτικό Σημείωμα του Παρατηρητηρίου της ΓΓΟΠΠΦ, Θεματικό πεδίο “Γυναίκες στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων”», Ιούνιος 2019.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

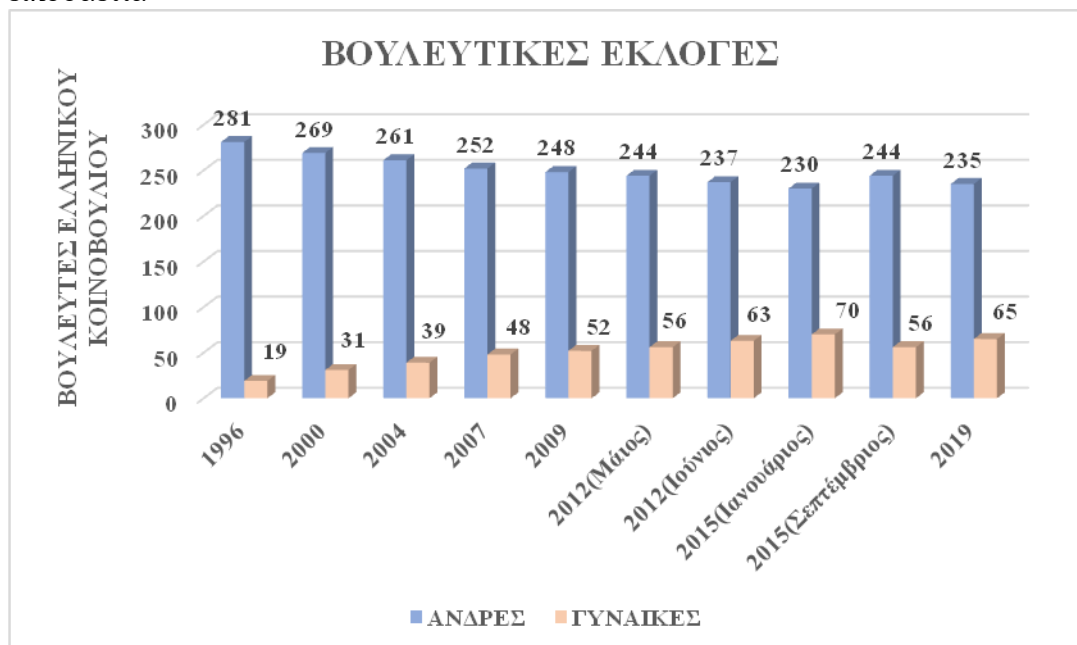
Ποσοστό εκλεγμένων Περιφερειάρχων ανά φύλο στις Περιφερειακές Εκλογές την τελευταία δεκαετία στην Ελληνική Επικράτεια

ΠΗΓΗ: Παρατηρητήριο για την Ισότητα των Φύλων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Αριθμός εκλεγμένων Βουλευτών ανά φύλο στις Εθνικές Βουλευτικές Εκλογές την τελευταία εικοσαετία

ΠΗΓΗ: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, 2019⁶⁴ & Βουλή των Ελλήνων, «Στατιστικά Στοιχεία ΙΗ' Περιόδου»⁶⁵.

64 Βουγιούκα, Α. & Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2019). «Εκλέγειν και Εκλέγεσθαι: Διερεύνηση και Καταγραφή Στάσεων, Αντιλήψεων και Πεποιθήσεων για Θέματα Συμμετοχής και Εκπροσώπησης των Γυναικών σε Δομές Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα, Ιούνιος.

65 Βουλή των Ελλήνων, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouleftes/Statistika-Stoicheia/StatistikaStoicheia-ih-Periodou/>.

Αναλύοντας τα ανωτέρω 1, 2 και 3 διαγράμματα είναι εμφανής η σταδιακή και σταθερή αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στις δομές πολιτικής εξουσίας και στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων, χωρίς ωστόσο να παρουσιάζει ραγδαία άλματα. Εξαίρεση αποτελεί η Δευτεροβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση, όπου εκεί τα αποτελέσματα είναι δυσοίωνα, παρουσιάζοντας σχεδόν διπλάσια μείωση του ποσοστού των γυναικών που κατέλαβαν θέσεις Περιφερειάρχη από τις εκλογές του 2014 στην εκλογική αναμέτρηση του 2019.

Τέλος, ως προς την πολιτική ζωή της χώρας μας, είναι αξιοσημείωτη η ανάληψη του ανώτατου πολιτειακού αξιώματος το έτος 2020, σαράντα έξι (46) έτη μετά τη μεταπολίτευση, από γυναίκα, την 8^η σε σειρά Πρόεδρο της Δημοκρατίας⁶⁶. Η Κατερίνα Σακελλαροπούλου στις 22 Ιανουαρίου 2020 εκλέχθηκε από την Βουλή των Ελλήνων ως πρώτη γυναίκα Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας με 261 ψήφους επί συνόλου 300. Ορκίστηκε στις 13 Μαρτίου 2020 και ανέλαβε καθήκοντα την επόμενη ημέρα⁶⁷.

5.2.1 Η συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις ευθύνης του Δημόσιου Τομέα

Ο αριθμός των γυναικών στα ανώτερα κέντρα λήψης αποφάσεων στη δημόσια διοίκηση και τις ανώτατες κυρίως θέσεις της διοικητικής πυραμίδας εμφανιζόταν τις περασμένες δεκαετίες περιορισμένος. Κύριες αιτίες αποτελούσαν τα ανδροκρατούμενα στερεότυπα της ελληνικής κοινωνίας και η έλλειψη υποστήριξης από την Πολιτεία για εναρμόνιση μεταξύ της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής.

Ως εκ τούτου, η επιμονή των στερεοτύπων των φύλων στους πολιτικούς θεσμούς και στην κατανομή των ρόλων, αλλά και ως πολιτική κουλτούρα γενικότερα δημιουργούσε αναχώματα και ακόμα αποτελεί τροχοπέδη στην ίση εκπροσώπηση, γεγονός που είναι ιδιαίτερα εμφανές στην κατανομή υπουργικών και ανώτερων πολιτικών θέσεων εντός της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης. Οι άνδρες κυριαρχούν στους τομείς που σχετίζονται με βασικές κυβερνητικές λειτουργίες όπως η οικονομία, η άμυνα και η εξωτερική πολιτική, ενώ από την άλλη πλευρά οι γυναίκες συγκεντρώνονται σε υπουργεία με κοινωνικές και πολιτιστικές λειτουργίες, όπως είναι η παιδεία, ο τουρισμός και ο πολιτισμός⁶⁸.

Ας σημειωθεί ότι, λαμβάνοντας υπόψη και τις σχετικές εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, στο δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα διαπιστώνονται παραβιάσεις της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε ζητήματα υπηρεσιακής εξέλιξης. Η περίοδος εγκυμοσύνης και η μητρότητα συνεχίζουν να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην σταδιοδρομία των γυναικών και στην ανάληψη από μέρους τους θέσεων ευθύνης. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση εργαζόμενων γυναικών σε θέσεις ευθύνης: ενώ δικαιούνται κατά την επιστροφή τους στην Υπηρεσία – έπειτα από άδεια μητρότητας – να καταλάβουν την ίδια ή ισοδύναμη θέση εργασίας, αλλά όχι με λιγότερο ευνοϊκές προϋποθέσεις, στην πράξη παρατηρείται σοβαρή καταστρατήγηση του εν λόγω δικαιώματος. Ο Συνήγορος του Πολίτη καλείται συχνά να διερευνήσει τέτοιου είδους περιστατικά.

66 Εφημερίδα των Συντακτών, «Πρώτη γυναίκα Πρόεδρος της Δημοκρατίας η Κατερίνα Σακελλαροπούλου», 13 Μαρτίου 2020, https://www.efsyn.gr/politiki/235006_proti-gynaika-proedros-tis-dimokratias-i-katerina-sakellaropoyloy.

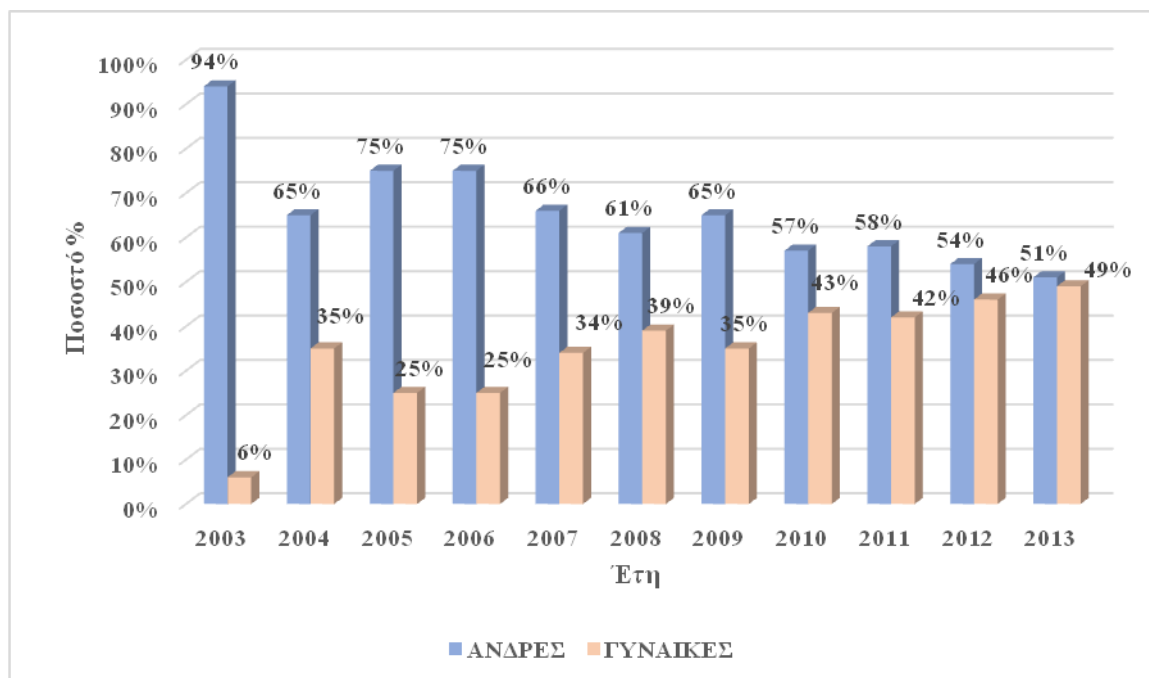
67 Προεδρία της Ελληνικής Δημοκρατίας.

68 Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ), «Καταπολέμηση των πολλαπλών διακρίσεων στη Ελλάδα: Προώθηση της ισότητας μέσω της ενεργητικής συμμετοχής και της διαμόρφωσης πολιτικών» - Εκπαιδευτικό υλικό για φορείς και οργανισμούς της Δημόσιας Διοίκησης, που συντάχθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος «JUST»/2015/RDIS/AG, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2017, σελ. 40, https://www.ekke.gr/ocd/wp-content/uploads/2014/01/WS2_output%208.pdf.

Τα διαγράμματα 4 και 5 που ακολουθούν απεικονίζουν το ποσοστό γυναικών σε υψηλόβαθμες θέσεις στο Δημόσιο, ανά τομέα δράσης, φύλο και επίπεδο διοίκησης κατά τη δεκαετία 2003-2013.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Ποσοστό γυναικών που κατέχουν θέση Προϊσταμένων Διευθύνσεων στην ελληνική Δημόσια Διοίκηση την δεκαετία 2003-2013

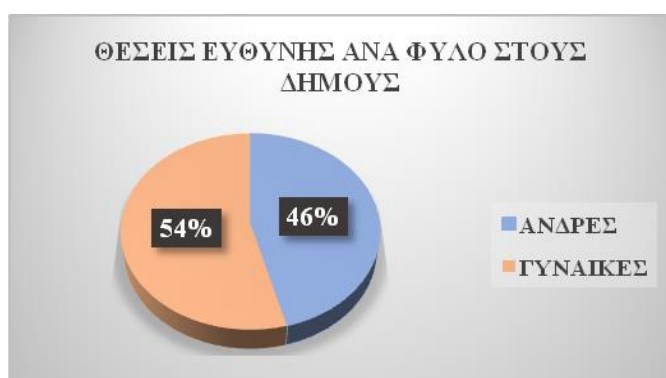
ΠΗΓΗ: Παρατηρητήριο για την Ισότητα των Φύλων⁶⁹.

Εντυπωσιακά είναι τα πιο πρόσφατα στοιχεία που δόθηκαν στη δημοσιότητα από το Υπουργείο Εσωτερικών στις 8 Μαρτίου 2021 στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Ημέρας της Γυναίκας. Διευθυντικές θέσεις του Δημοσίου κατέχουν 348 γυναίκες και 299 άνδρες, ενώ στις θέσεις ευθύνης στους Δήμους όλης της χώρας οι γυναίκες καταλαμβάνουν το 54,18% έναντι του 45,82% των ανδρών και στις Περιφέρειες το 49,25% έναντι του 50,75% των ανδρών. Στο σύνολο των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης οι γυναίκες κατέχουν το 52,67% των θέσεων ευθύνης έναντι του 47,33% των ανδρών.

⁶⁹ Παρατηρητήριο για την Ισότητα των Φύλων, Γυναίκες στην Εξουσία και στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων, «Ποσοστό γυναικών σε υψηλόβαθμες θέσεις στο Δημόσιο, ανά τομέα δράσης, φύλο και επίπεδο διοίκησης», http://paratitirio.isotita.gr/genqua_portal/indicator.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

Θέσεις Ευθύνης ανά φύλο στη Δημόσια Διοίκηση (8 Μαρτίου 2021)

ΠΗΓΗ: Περιοδικό Βουλή επί του περισταλίου⁷⁰.

Η άνοδος του αριθμού των γυναικών που κατέχουν θέσεις ευθύνης στο δημόσιο τομέα, οφείλεται κυρίως στις σύγχρονες θεωρίες Διοίκησης που έχουν εισχωρήσει τα τελευταία χρόνια και στους κόλπους της δημόσιας διοίκησης, οι οποίες επιβάλλουν μια νέα θεώρηση των θεσμικών και κοινωνικών παραμέτρων του σύγχρονου κράτους. Όπως έχει υποστηριχτεί, η επικράτηση του μοντέλου του νέου δημόσιου management έχει οδηγήσει στη σταδιακή μεταβολή των στερεοτύπων για το φύλο του ηγέτη από το παραδοσιακό «αρσενικό» μοντέλο της δυναμικότητας και της επιθετικής στρατηγικής, σε ένα πιο «θηλυκό» και ανθρωποκεντρικό μοντέλο. Επιδιώκεται η επίτευξη της τιθέμενης στοχοθεσίας, ενισχύεται η ανάπτυξη πρακτικών προσανατολισμένων στην αύξηση της αποδοτικότητας, δίδεται έμφαση

70 «Παγκόσμια Ήμερα Γυναίκας - Η Πανδημία Διευρύνει τις Ανισότητες», Περιοδικό Βουλή επί του περισταλίου, 15μερη Ηλεκτρονική Έκδοση της Βουλής, Τεύχος 015, 9 Μαρτίου 2021, σ. 6-7, https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/periodiko_t015/index.html.

στην ποιότητα και λαμβάνεται υπόψη η πολιτικοκεντρική προσέγγιση που επιβάλλουν πλέον οι σύγχρονες παγκόσμιες συνθήκες για τους δημόσιους οργανισμούς⁷¹.

71 Μπουραντάς, Δ. (2002). Μάνατζμεντ, Αθήνα: εκδόσεις Μπένου.

Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία 25 χρόνια, δηλαδή από το 1996 έως το 2019, σε σύνολο δέκα (10) εκλογικών αναμετρήσεων παρατηρείται κάποια μικρή αυξητική τάση του ποσοστού των εκλεγμένων γυναικών στην επικράτεια⁷².

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΚΛΕΓΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1996, 2000, 2004, 2007, 2009, 2012 & 2015⁷³

ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΕΓΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%Γ	ΠΑΣΟΚ						
				%Γ	%Γ	%Γ	%Γ	%Γ	%Γ	%Γ
1996	300	19	6,3	4,3	5,6	18,2	30	-	-	-
2000	300	31	10,3	10,8	8	18,2	33,3	-	-	-
2004	300	39	13	15,4	10,3	25	16,7	-	-	-
2007	300	48	16	20,6	11,2	31,8	14,3	10,7	-	-
2009	300	52	17,3	21,3	12,1	19	15,4	6,7	-	-
2012 (ΜΑΙΟΣ)	300	56	18,7	9,8	11,1	26,9	32,7	-	27,3	31,6
2012 (ΙΟΥΝΙΟΣ)	300	63	21	9,1	13,9	33,3	35,2	-	35	29,4
2015 (ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ)	300	70	23,3	15,4	13,2	26,7	30,2	-	23,1	-
2015 (ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ)	300	56	18,6	-	14,6	25	22,7	-	20	-
2019 (ΙΟΥΛΙΟΣ)	300	65	21,7	-	15,8	26,7	27,9	-	-	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΚΛΕΓΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1996,

72 Μοσχοβάκου, Ν. (2015). Έκθεση: «Κατά φύλο παρουσίαση των υποψηφιοτήτων και των αποτελεσμάτων των Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015», Έργο: «Ενθάρρυνση και Υποστήριξη της Συμμετοχής των Γυναικών σε Θέσεις Πολιτικής Ευθύνης και Εκπροσώπησης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο Πολιτικής», Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

73 Μοσχοβάκου, Ν. (2015). Έκθεση: «Κατά φύλο παρουσίαση των υποψηφιοτήτων και των αποτελεσμάτων των Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015», Έργο: «Ενθάρρυνση και Υποστήριξη της Συμμετοχής των Γυναικών σε Θέσεις Πολιτικής Ευθύνης και Εκπροσώπησης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο Πολιτικής», Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

2000, 2004, 2007, 2009, 2012, 2015 & 2019⁷⁴

ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΕΓΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ(ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%Γ	%Γ	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ ΔΗΚΚΙ	ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	ΔΗΜΟΚΡ. ΣΥΜΠΛΗΡ	ΚΙΝΑΛ	ΕΛΛΗΝΙΚ Η ΛΥΣΗ	ΜΕΡΑ 25
1996	300	19	-	11,1	-	-	-	-	-	-	-
2000	300	31	-	0	-	-	-	-	-	-	-
2004	300	39	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2007	300	48	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2009	300	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2012 (ΜΑΙΟΣ)	300	56	4,8	-	-	-	-	-	-	-	-
2012 (ΙΟΥΝΙΟΣ)	300	63	5,5	-	-	-	-	-	-	-	-
2015 (ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ)	300	70	11,8	-	23,5	-	-	-	-	-	-
2015 (ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ)	300	56	11,1	-	10	11,1	17,6	-	-	-	-
2019 (ΙΟΥΛΙΟΣ)	300	65	-	-	-	-	-	18,2	30	55,5	-

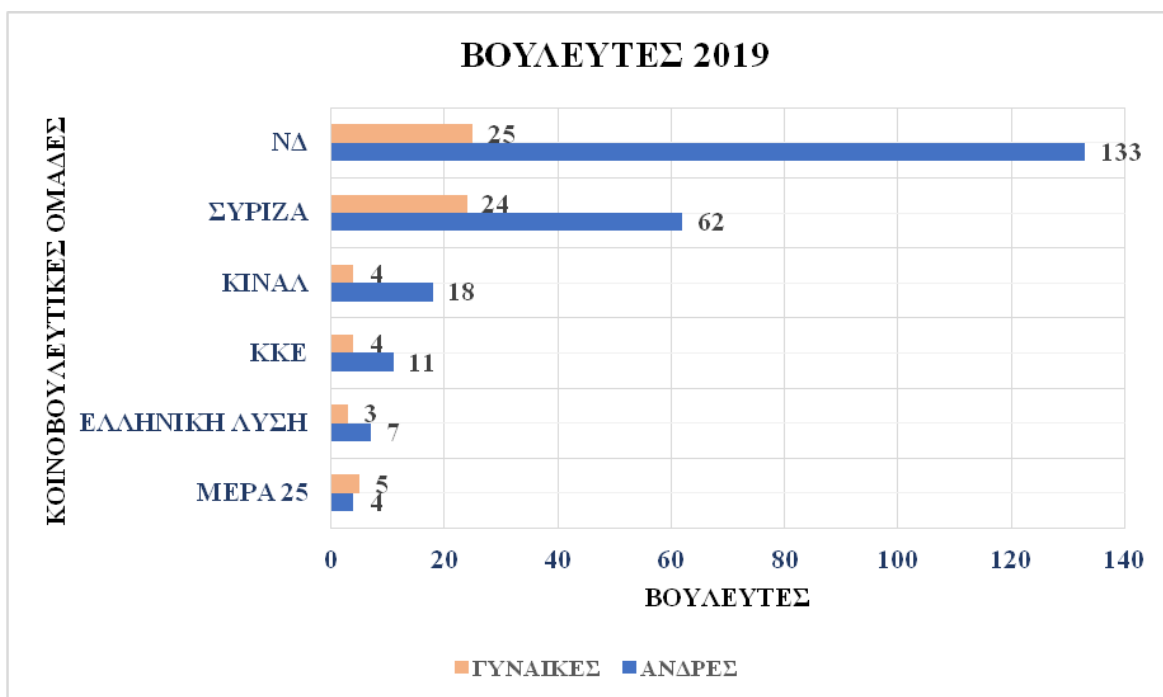
6.2 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΗ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Κατά την ΙΗ΄ Περίοδο, σε σύνολο τριακοσίων (300) Βουλευτών, εξήντα έξι (66) ήταν γυναίκες Βουλευτές. Με τη Νέα Δημοκρατία ανεδείχθησαν 25, με το ΣΥΡΙΖΑ 24, με το Κίνημα Αλλαγής 4, με το ΚΚΕ 5, με την Ελληνική Λύση 3, με το ΜέΡΑ25 5. Μετά την παραίτηση της Ελένης Γερασιμίδου από το ΚΚΕ, ο αριθμός των γυναικών που κατέχουν βουλευτική έδρα, ανέρχεται στις 65.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

Βουλευτές 2019 ανά Κοινοβουλευτική Ομάδα

74 Μοσχοβάκου, Ν. (2015). Έκθεση: «Κατά φύλο παρουσίαση των υποψηφιοτήτων και των αποτελεσμάτων των Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015», Έργο: «Ενθάρρυνση και Υποστήριξη της Συμμετοχής των Γυναικών σε Θέσεις Πολιτικής Ευθύνης και Εκπροσώπησης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο Πολιτικής», Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

ΠΗΓΗ: Βουλή των Ελλήνων.

Από το 2000 ειδικότερα, ο αριθμός των εκλεγμένων γυναικών στο ελληνικό Κοινοβούλιο αυξάνεται σημαντικά σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές. Συγκεκριμένα:

- το 2000 εξελέγησαν τριάντα μία (31) γυναίκες
- το 2004 εξελέγησαν τριάντα εννέα (39), και
- το 2007 εξελέγησαν σαράντα οκτώ (48).

Το 2008 καθιερώθηκε για πρώτη φορά η ποσόστωση⁷⁵ και μετά τις εθνικές εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου 2012 εξήντα τρεις (63) γυναίκες εξελέγησαν στο Κοινοβούλιο. Στη συνέχεια, τον Απρίλιο 2013 μία ακόμη γυναίκα προστέθηκε στο σύνολο των Ελληνίδων Βουλευτών. Επιπλέον, μετά από ορισμένες αποχωρήσεις που σημειώθηκαν το 2014, και την είσοδο νέων Βουλευτών αντίστοιχα, ο αριθμός των γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο αυξήθηκε στις εξήντα έξι (66).

Οι εκλογές της 25^{ης} Ιανουαρίου 2015 ανεβάζουν τον αριθμό των εκλεγμένων γυναικών στο Εθνικό Κοινοβούλιο σε 70 γυναίκες (αύξηση 2,3% σε σχέση με τις εκλογές του Ιουνίου του 2012). Κατά την εν λόγω κοινοβουλευτική περίοδο το ποσοστό των εκλεγμένων γυναικών στο Εθνικό Κοινοβούλιο ανήλθε στο 23,3% και αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό που έχει σημειωθεί στη χώρα μας μέχρι και σήμερα.

Οι εθνικές εκλογές της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2015 δεν διενεργήθηκαν με σταυρό προτίμησης, αλλά με δεσμευμένους συνδυασμούς (λίστες) όπως ορίζει ο εκλογικός νόμος (Ν. 3231/2004). Στη συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση για πρώτη φορά από το 2009, που εφαρμόστηκε η κατά φύλο ποσόστωση σε επίπεδο εθνικών εκλογών, ο αριθμός των γυναικών Βουλευτών μειώνεται. Ειδικότερα, μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, στο Εθνικό Κοινοβούλιο

⁷⁵ Το 2008 με το Ν. 3636 καθιερώθηκε για πρώτη φορά η ποσόστωση, σύμφωνα με την οποία ο αριθμός των υποψηφίων από κάθε φύλο στους συνδυασμούς των κομμάτων πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων στο σύνολο της επικράτειας – βλ. ενότητα 4.2 της παρούσης. Η εφαρμογή του μέτρου της ποσόστωσης ωστόσο δεν είχε κάποιο θετικό αντίκτυπο στο ποσοστό των εκλογών του 2009, αφού παρατηρήθηκε αύξηση ίση περίπου με αυτήν όλων των προηγούμενων εκλογών.

εκλέγονται πενήντα έξι (56) γυναίκες, δηλαδή δεκατέσσερις (14) λιγότερες σε σχέση με εκείνες που είχαν εκλεγεί – με σταυρό προτίμησης – τον Ιανουάριο της ίδιας χρονιάς⁷⁶.

Αναφορικά με τα έξι (6) κοινοβουλευτικά κόμματα της ΙΗ΄ κοινοβουλευτικής περιόδου, το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών στην κοινοβουλευτική του ομάδα συγκεντρώνει το Μέτωπο Ευρωπαϊκής Ρεαλιστικής Ανυπακοής με 55,5% και ακολουθούν η Ελληνική Λύση με 30%, ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς με 27,9%, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας με 26,7%, το Κίνημα Αλλαγής με 18,2% και η Νέα Δημοκρατία με 15,8%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εστιάζοντας στις γυναίκες και στην περίπτωση της Ελλάδας, παρατηρούμε πως μέχρι το 1970 η συμμετοχή των γυναικών σε υπουργικές θέσεις ήταν πολύ μικρή έως και μηδενική. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε πως η ελληνική κοινωνία ήταν μια απόλυτα ανδροκρατούμενη κοινωνία για πολλά χρόνια. Φαίνεται μάλιστα ότι έως το 1996 είχαν υπάρξει στην Ελλάδα 1.487 άνδρες και 19 γυναίκες που είχαν αναλάβει κυβερνητικά αξιώματα⁷⁷. Μετά την πρώτη, και μοναδική προδικτατορικά, γυναίκα που ανέλαβε υπουργείο το 1956 στην κυβέρνηση Κ. Καραμανλή, τη Λίνα Τσαλδάρη ως υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας, πέρασαν 25 χρόνια μέχρι να αναλάβει το 1981 άλλο υπουργείο γυναίκα πολιτικός (η Μ. Μερκούρη).

Όπως παρατηρούμε, από το 1975 ξεκινάει η εκλογή των γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο και φαίνεται να ακολουθεί σταθερή τάση μέχρι και το 2009. Αυτά τα αποτελέσματα επηρεάζονται και από την ιδεολογία των δύο μεγάλων κομμάτων που επικρατούσαν στην Ελλάδα εκείνα τα χρόνια. Από τις εθνικές εκλογές του 2009 μέχρι και τις εκλογές του 2015, διαπιστώνεται ραγδαία αύξηση του αριθμού των εκλεγμένων γυναικών, αυτό δικαιολογείται δε απόλυτα από τον νόμο που θεσπίστηκε και καθιερώθηκε στις εθνικές εκλογές του 2009 και θέλει την ποσόστωση των γυναικών στα ψηφοδέλτια να φτάνει το 35%, ποσοστό το οποίο ανέβηκε στο 40% στις εθνικές εκλογές του 2015. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει τα ψηφοδέλτια όλων των κομμάτων στο 40% τους να συγκαταλέγουν γυναίκες για να είναι έγκυρα. Υπό την έννοια αυτή, εξηγείται η κατακόρυφη αύξηση του ποσοστού από τις εκλογές του 2009 και έπειτα, αφού – όπως είναι φυσικό – αν έχουμε περισσότερες υποψήφιες γυναίκες στις εκλογικές αναμετρήσεις, τόσο πιο πολλές θα είναι και αυτές που θα εκλέγονται.

Ακόμη πιο μεγάλη αύξηση παρατηρείται στις εκλογές του 2015 όσον αφορά την εκλογή των γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο.

7.2 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ 1956 ΕΩΣ ΤΟ 2012

76 Βουγιούκα, Α. & Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2019). «Εκλέγειν και Εκλέγεσθαι: Διερεύνηση και Καταγραφή Στάσεων, Αντιλήψεων και Πεποιθήσεων για Θέματα Συμμετοχής και Εκπροσώπησης των Γυναικών σε Δομές Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα, Ιούνιος.

77 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 82.

Η πρώτη Ελληνίδα που συμμετείχε σε κυβερνητικό σχήμα, και μάλιστα με το αξίωμα της υπουργού, ήταν η Λίνα Τσαλδάρη, η οποία το 1956 ανέλαβε το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας στην κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, όπως υπογραμμίστηκε παραπάνω⁷⁸. Ήταν η μοναδική γυναίκα που έλαβε αυτό το αξίωμα από τον ιδρυτή της ΕΡΕ και της Νέας Δημοκρατίας, αφού σε όλες τις μετέπειτα κυβερνήσεις του οι υπόλοιπες τοποθετήθηκαν ως υφυπουργοί.

Σημειωτέον ότι το 1956 ήταν έτος ορόσημο, καθώς ψήφισαν για πρώτη φορά πανελλαδικά οι Ελληνίδες, ενώ ο Κωνσταντίνος Καραμανλής κέρδισε τις εκλογές ως αρχηγός της ΕΡΕ λαμβάνοντας τις περισσότερες ψήφους του γυναικείου πληθυσμού.

Ωστόσο από το 1974 έως το τέλος της δεκαετίας του 1980 εννέα(9) γυναίκες είχαν γίνει υφυπουργοί ή αναπληρώτριες υπουργοί. Συγκεκριμένα, στις κυβερνήσεις Καραμανλή της περιόδου αυτής, τρεις (3) γυναίκες είχαν τοποθετηθεί υφυπουργοί, η Ν. Γουλανδρή (1974) και η Α. Συνοδινού (1977-1980) στο Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας, και η Λ. Κουτήφαρη στο Παιδείας (1976-1977), ενώ στις κυβερνήσεις Α. Παπανδρέου μία (1) αναπληρώτρια υπουργός, η Β. Παπανδρέου, στο Υπουργείο Βιομηχανίας το 1986, απ' όπου παραιτήθηκε το 1989 για να γίνει επίτροπος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, καθώς και πέντε (5) υφυπουργοί: η Μ. Κυπριωτάκη-Περράκη (1981-1985 και Απρίλιος-Οκτώβριος 1986) στο Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας και στο Προεδρία της Κυβερνήσεως (Νοέμβριος 1988-Ιούλιος 1989), όπου ανέλαβε τα θέματα Ισότητας, η Ρ. Κακλαμανάκη (1981-1986) στο Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας και στο Παιδείας (Ιούνιος-Σεπτέμβριος 1988), η Σ. Ακρίτα (1986-1988) στο Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας, η Ει. Λαμπράκη στο Πολιτισμού (1988-1989) και η Β. Παπανδρέου στο Βιομηχανίας (1985), όπου στη συνέχεια έγινε αναπληρώτρια υπουργός⁷⁹.

Στην κυβέρνηση Τζ. Τζαννετάκη, μία (1) γυναίκα τοποθετείται τον Ιούλιο του 1989 στο Υπουργείο Παιδείας ως αναπληρώτρια υπουργός, η Α. Μπενάκη-Ψαρούδα – είχε τοποθετηθεί και υπουργός Πολιτισμού στις 2 Ιουλίου του 1989 για να αντικατασταθεί στις 7 Ιουλίου από τον Γεώργιο Μυλωνά. Έτσι, έναντι μιας γυναίκας προδικτατορικά, 10 είχαν αποκτήσει κυβερνητικό αξίωμα έως το τέλος της δεύτερης δεκαετίας της Μεταπολίτευσης. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στην μεγάλη πλειονότητά τους ανέλαβαν τομείς που θεωρούνται στερεότυπα ότι εναρμονίζονται με γυναικείους ρόλους και δεξιότητες: πολιτισμός, παιδεία, πρόνοια κ.ο.κ.

Στο πλαίσιο αυτής της πραγματικότητας που χαρακτηρίζεται από την έντονα ασύμμετρη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων, πρόβαλε πολλαπλά συμβολική η παντελής απουσία γυναικών από μία κυβέρνηση που θέλησε να γίνει αποδεκτή ως οικουμενική το 1989. Η εικόνα της ολοκληρωτικά κατειλημμένης από άνδρες “οικουμενικής” κυβέρνησης έδειξε, εκτός των άλλων, και την κυριαρχία μιας αντίληψης που αποδέχεται την οικουμενικότητα ως ανδρική ιδιότητα. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι η συντονιστική επιτροπή των γυναικείων οργανώσεων πρότεινε ως αντίδραση στο σχετικό πολιτικό αποκλεισμό γυναικών την συμβολική καταψήφιση των προγραμματικών δηλώσεων της οικουμενικής κυβέρνησης από όλες τις γυναίκες Βουλευτές, κάτι που όμως δεν έγινε αποδεκτό από τις τελευταίες και δεν πραγματοποιήθηκε⁸⁰.

Κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ού} αιώνα η μεγαλύτερη γυναικεία παρουσία στην

78 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 82-95.

79 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 82-95.

80 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 82-95.

κυβέρνηση δεν ξεπέρασε το 12%. Στις κυβερνήσεις Κ. Μητσοτάκη, από τον Απρίλιο του 1990 έως το Σεπτέμβριο του 1993, συμμετείχαν συνολικά έξι (6) γυναίκες. Τρεις (3) ανέλαβαν υπουργεία ενώ άλλες τρεις τοποθετήθηκαν ως υφυπουργοί. Η Μ. Γιαννάκου ορκίστηκε υπουργός Υγείας-Πρόνοιας (Απρίλιος 1990-Αύγουστος 1991), η Α. Μπενάκη-Ψαρούδα έγινε αρχικά αναπληρώτρια υπουργός και μετά υπουργός Πολιτισμού (1990-1992) και στη συνέχεια Δικαιοσύνης (Δεκέμβριος 1992-Σεπτέμβριος 1993), ενώ στο Υπουργείο Πολιτισμού τη διαδέχτηκε η Ντ. Μπακογιάννη (Δεκέμβριος 1992-Οκτώβριος 1993). Όσο για τις υφυπουργούς, αυτές ήταν η Β. Τσουδερού στο Εξωτερικών (1991-1993), η Φ. Πάλλη-Πετραλιά στο Πολιτισμού (Απρίλιος 1990-Αύγουστος 1991) και αργότερα στο Υγείας-Πρόνοιας (Δεκέμβριος 1992-Οκτώβριος 1993), και η Κ.Α. Μπουρδάρα στο Πολιτισμού (Δεκέμβριος 1992-Οκτώβριος 1993). Τέσσερις (4) γυναίκες υπήρξαν υφυπουργοί, αν προστεθεί και η Ντ. Μπακογιάννη (αργότερα υπουργός Πολιτισμού), η οποία τον Οκτώβριο του 1990 ορκίστηκε υφυπουργός παρά τω πρωθυπουργώ.

Κατά τη δεύτερη περίοδο διακυβέρνησης του Α. Παπανδρέου, μία (1) γυναίκα υπήρξε υπουργός, η Μ. Μερκούρη, μέχρι το θάνατό της το Μάρτιο του 1994, ενώ άλλες τρεις (3) υφυπουργοί. Πρόκειται για τη Μ. Αρσένη στο Υπουργείο Προεδρίας και μετά (Σεπτέμβριος 1995-Ιανουάριος 1996) στο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, την Ε. Στεφάνου στο Παιδείας (Οκτώβριος 1993-Σεπτέμβριος 1995) και την Ε. Παπαζώη στο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (από τον Οκτώβριο 1993). Ας σημειωθεί ότι η Ε. Στεφάνου υπήρξε η δεύτερη γυναίκα, μετά τη Ν. Γουλανδρή το 1974, που έγινε μέλος κυβέρνησης χωρίς να είναι βουλευτής⁸¹.

Στην πρώτη κυβέρνηση Κ. Σημίτη (Ιανουάριος 1996) υπήρξαν δύο (2) γυναίκες σε σύνολο σαράντα (40) μελών (δηλαδή, το 5%). Πρόκειται για τη Β. Παπανδρέου και την Ε. Παπαζώη, που παρέμεινε ως υφυπουργός ΥΠΕΧΩΔΕ. Η Β. Παπανδρέου ορκίστηκε μάλιστα υπουργός στο κρίσιμο για τη συγκυρία Υπουργείο Ανάπτυξης, που προήλθε από την ένωση των Υπουργείων Τουρισμού, Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και Εμπορίου. Στη συνέχεια, μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 1996 οπότε ανέλαβαν κυβερνητική θέση δύο (2) γυναίκες υπουργοί – και πάλι η Β. Παπανδρέου ως υπουργός Ανάπτυξης, ενώ η Ε. Παπαζώη διορίστηκε υπουργός Αιγαίου – στο Υπουργείο Ανάπτυξης διορίστηκε δίπλα στην υπουργό και η υφυπουργός Α. Διαμαντοπούλου⁸².

Το Φεβρουάριο 1999 παραιτήθηκε η υπουργός Ανάπτυξης Β. Παπανδρέου για να διοριστεί υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, όπως και η Ε. Παπαζώη, η οποία ανέλαβε το Υπουργείο Πολιτισμού. Τρεις (3) γυναίκες παρέμειναν μέλη του υπουργικού συμβουλίου, και μετά την παραίτηση, τον Ιούνιο του 1999, της υφυπουργού Ανάπτυξης Α. Διαμαντοπούλου, αφού παράλληλα διορίστηκε η Ρ. Ζήση ως υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας.

Με την κυβέρνηση που προέκυψε από τις εκλογές του Απριλίου 2000 διορίστηκαν πέντε (5) γυναίκες σε σύνολο σαράντα τριών (43) μελών, δηλαδή οι γυναίκες έφτασαν το 11,6% των μελών του υπουργικού συμβουλίου, αλλά μόνο μία (1) ως υπουργός. Και πάλι η Β. Παπανδρέου, ενώ η Ε. Παπαζώη διορίστηκε αναπληρώτρια υπουργός Εξωτερικών και οι Μ. Αποστολάκη, Α. Λαΐου και Χ. Σπυράκη υφυπουργοί Ανάπτυξης, Εξωτερικών και Υγείας-Πρόνοιας αντίστοιχα. Μετά την παραίτηση της υφυπουργού Εξωτερικών, το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου, παρέμειναν τέσσερις (4), ενώ ο ανασχηματισμός του Οκτωβρίου 2001 έφερε

81 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ.82-95.

82 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Τόρμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 82-95.

και πάλι τέσσερις (4) γυναίκες στην κυβέρνηση. Τη Β. Παπανδρέου, αλλά αυτή τη φορά στο ΠΕΧΩΔΕ, και τρεις (3) υφυπουργούς: πρόκειται για τη Ρ. Ζήση, υφυπουργό ΠΕΧΩΔΕ, την Ε. Τσουρή, υφυπουργό Υγείας-Πρόνοιας και την Ε. Κούρκουλα, υφυπουργό Παιδείας.

Η κυβερνητική αλλαγή που ακολούθησε τις εκλογές της 7^{ης} Μαρτίου 2004 συνοδεύτηκε από μείωση του ποσοστού των γυναικών σε κυβερνητικές θέσεις, αφού δύο (2) γυναίκες περιλήφθηκαν στο νέο κυβερνητικό σχήμα των σαράντα επτά (47) μελών (το 4,2%): η Μ. Γιαννάκου, υπουργός Παιδείας, και η Φ. Πάλλη-Πετραλιά, αναπληρώτρια υπουργός Πολιτισμού. Με τον ανασχηματισμό της 14^{ης} Φεβρουαρίου 2006 αναβαθμίστηκε η τελευταία σε υφυπουργό Τουριστικής Ανάπτυξης και διορίστηκε για πρώτη φορά γυναίκα υφυπουργός στο Υπουργείο Εξωτερικών, η Ντ. Μπακογιάννη, ανεβάζοντας παράλληλα τον αριθμό των γυναικών στην κυβέρνηση σε τρεις (3) επί συνόλου σαράντα (40) προσώπων (7,5%)⁸³.

Παρατηρούμε γενικά ότι, στο σύνολο της περιόδου, οι γυναίκες στην κυβέρνηση (όπως και στη Βουλή) δεν ξεπέρασαν ποτέ το 13% , ενώ συνηθέστερα το ποσοστό τους κυμαίνεται κάτω του 10%. Στις περισσότερες περιπτώσεις γυναίκες τοποθετούνται σε υπουργεία τα οποία θεωρούνται συναφή προς τους παραδοσιακούς γυναικείους ρόλους, κάτι που όμως παρατηρείται πλέον λιγότερο συστηματικά από ό,τι παλαιότερα, ενώ διαπιστώνονται και περιπτώσεις τοποθέτησης γυναίκας υφυπουργού σε ιδιαίτερα κρίσιμους τομείς.

Στην κυβέρνηση του Κώστα Καραμανλή μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2007, διορίστηκε η Ντ. Μπακογιάννη υφυπουργός Εξωτερικών, όπως και η Φ. Πάλλη-Πετραλιά υφυργός Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους μετά από παραίτηση του Β. Μαγγίνα.

Το ρεκόρ συμμετοχής γυναικών στην κυβέρνηση κατέρριψε ο Γιώργος Παπανδρέου, καθώς στις 6 Οκτωβρίου 2009 διόρισε εννέα (9) γυναίκες: πέντε (5) υφυπουργούς και τέσσερις (4) υφυπουργούς σε σύνολο τριάντα επτά (37) ατόμων (24,3%). Στη θέση της υφυργού Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας τοποθετήθηκε η Λ. Κατσέλη, ως υφυργός Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων η Α. Διαμαντοπούλου, ως υφυργός Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης η Μ.-Ε. Ξενογιαννακοπούλου, ως υφυργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων η Αικ. Μπατζελή και ως υφυργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής η Κ. Μπιρμπίλη. Ως υφυργός Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης διορίστηκε η Θ. Τζάκρη, ως υφυργός Παιδείας η Π. Χριστοφιλοπούλου, ως υφυργός Υγείας η Φ. Γεννηματά και ως υφυργός Πολιτισμού και Τουρισμού Αγγ. Γκερέκου⁸⁴.

Στη συνέχεια μετά από τον ανασχηματισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 2010, διορίστηκε η Λ. Κατσέλη ως υφυργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, η Μ. Ξενογιαννακοπούλου ως αναπληρώτρια υφυργός Εξωτερικών, η Φ. Γεννηματά ως αναπληρώτρια υφυργός Παιδείας, η Α. Νταλάρα ως υφυργός Εργασίας και η Ε.-Μ. Αποστολάκη ως υφυργός Αγροτικής Ανάπτυξης. Στις 30 Σεπτεμβρίου 2010 διορίστηκε η Ε. Τσουρή στη θέση της υφυργού Θαλάσσιων Υποθέσεων, Νήσων και Αλιείας⁸⁵.

83 Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2007). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σ. 82-95.

84 Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

85 Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

Στην κυβέρνηση Λ. Παπαδήμου στα τέλη του 2011, διορίστηκε η Α. Διαμαντοπούλου στη θέση της υπουργού Παιδείας, η Φ. Γεννηματά ως αναπληρώτρια υπουργός Εσωτερικών, η Μ. Ξενογιαννακοπούλου ως αναπληρώτρια υπουργός Εξωτερικών και η Ε. Χριστοφιλοπούλου στη θέση της Υφυπουργού Παιδείας.

Τον Μάρτιο 2012 διορίστηκε η Α. Διαμαντοπούλου υπουργός Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας⁸⁶.

7.3 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ 2012 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΟΘ. ΠΙΚΡΑΜΜΕΝΟΥ (ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ)⁸⁷

Από 17 Μαΐου έως 21 Ιουνίου 2012

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΣΤΗ ΘΕΣΗ
ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ-ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ ΚΙΑΟΥ	Υπουργού Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗ	Υπουργού Πολιτισμού και Τουρισμού
2/17 11,8%	

⁸⁶ Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

⁸⁷ Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ Κ. ΣΑΜΑΡΑ⁸⁸

Από 21 Ιουνίου 2012 έως 26 Ιανουαρίου 2015

ΑΡΧΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΣΤΗ ΘΕΣΗ
ΟΛΓΑΣ ΚΕΦΑΛΟΓΙΑΝΝΗ	Υπουργού Τουρισμού
ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΣΚΟΠΟΥΛΗ	Υφυπουργού Υγείας
2/36 5,6%	

Στις 25 Ιουνίου 2013 παραιτείται η Φ. Σκοπούλη, ενώ διορίζεται η Φ. Γεννηματά ως αναπληρώτρια υπουργός Εθνικής Άμυνας και η Ζ. Μακρή ως υφυπουργός Υγείας (παραιτείται στις 10 Ιουνίου 2014).

Στις 10 Ιουνίου 2014, διορίζεται η Σ. Βούλτεψη στη θέση της υφυπουργού στον πρωθυπουργό και η Α. Γκερέκου στη θέση της Υφυπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού.

⁸⁸ Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΛΕΞΙΟΥ Π. ΤΣΙΠΡΑ
(ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015)⁸⁹**

Από 26 Ιανουαρίου έως 27 Αυγούστου 2015

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΣΤΗ ΘΕΣΗ
ΕΛΕΝΑΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΥΠΟΔΟΜΩΝ, ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΟΛΓΑΣ-ΝΑΝΤΙΑΣ ΒΑΛΑΒΑΝΗ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΘΕΑΝΟΥΣ ΦΩΤΙΟΥ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ
ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ
ΜΑΡΙΑΣ ΚΟΛΛΙΑ-ΤΣΑΡΟΥΧΑ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ
6/40 15%	

Η πρώτη κυβέρνηση της Αριστεράς τον Ιανουάριο του 2015 υπό την ηγεσία του Αλέξη Τσίπρα εμφανίστηκε με έξι (6) γυναίκες επί συνόλου σαράντα (40) μελών. Επειδή δεν ήταν αυτοδύναμη υπήρχαν τέσσερις (4) από τον ΣΥΡΙΖΑ (Α. Χριστοδουλοπούλου, Ν. Βαλαβάνη, Θ. Φωτίου, Ο. Αντωνοπούλου) και δύο (2) από τους ΑΝΕΛ. (Ε. Κουντουρά, Μ. Κόλλια-Τσαρουχά).

Τον Ιούλιο του 2015, λόγω ανακατατάξεων μετά το δημοψήφισμα και την παραίτηση του Γαβριήλ Σακελλαρίδη, αποχώρησε μία (1), η Νάντια Βαλαβάνη, ενώ προστέθηκαν άλλες δύο (2), η Σία Αναγνωστοπούλου και η Όλγα Γεροβασίλη. Από τις οκτώ γυναίκες που αξιοποιήθηκαν, καμία δεν ανέλαβε χαρτοφυλάκιο υπουργού (οι έξι (6) αναπληρώτριες υπουργοί και οι δύο (2) υφυπουργοί).

⁸⁹ Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων

**ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΠ.
ΘΑΝΟΥ-ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΥ⁹⁰**

Από 27 Αυγούστου έως 21 Σεπτεμβρίου 2015

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΣΤΗ ΘΕΣΗ
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΠ. ΘΑΝΟΥ-ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΥ	ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ-ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ ΚΙΑΟΥ-ΔΗΜΑΚΟΥ	ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΑΛΚΗΣΤΗΣ ΑΤΤΙΚΙΟΥΖΕΛ (ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ)	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΥΠΟΔΟΜΩΝ, ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΜΑΡΙΝΑΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΠΛΑΚΑ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
4/24 16,7%	

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η Βασιλική Θάνου είναι η πρώτη γυναίκα Πρωθυπουργός της Ελλάδας.

⁹⁰ Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΛΕΞΙΟΥ Π. ΤΣΙΠΡΑ
(ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015)⁹¹**

Από 21 Σεπτεμβρίου 2015 έως 8 Ιουλίου 2019

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΣΤΗ ΘΕΣΗ
ΕΛΕΝΑΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ
ΘΕΑΝΟΥΣ ΦΩΤΙΟΥ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ
ΌΛΓΑΣ ΓΕΡΟΒΑΣΙΛΗ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΤΟΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ
ΜΑΡΙΑΣ ΚΟΛΛΙΑ-ΤΣΑΡΟΥΧΑ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΤΖΑΚΡΗ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΜΑΡΙΝΑΣ ΧΡΥΣΟΒΕΛΩΝΗ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΥΠΟΔΟΜΩΝ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΩΝ
8/48 16,7%	

Η δεύτερη κυβέρνηση του Α. Τσίπρα αύξησε τα μέλη της σε σαράντα οκτώ (48), ενώ η γυναικεία παρουσία παρέμεινε στις οκτώ (8) συμμετοχές (ποσοστό 16,6%), χωρίς ανάληψη υπουργικού αξιώματος (τέσσερις (4) αναπληρώτριες υπουργοί και τέσσερις (4) υφυπουργοί).

Μετά έναν χρόνο διακυβέρνησης, στον ανασχηματισμό της 5^{ης} Νοεμβρίου 2016, ο τότε πρωθυπουργός αύξησε σε πενήντα τα μέλη της κυβέρνησής του, αλλά συνέχισε με τον ίδιο αριθμό γυναικών, δηλαδή οκτώ (8) γυναίκες (ποσοστό 16%).

Όμως, αυτή τη φορά υπήρξε αναβάθμιση, καθώς τέσσερις (4) γυναίκες ανέλαβαν το αξίωμα της υπουργού (Ε. Αχτσιόγλου, Ο. Γεροβασίλη, Λ. Κονιόρδου, Ε. Κουντουρά), ενώ δύο (2) παρέμειναν αναπληρώτριες (Ρ. Αντωνοπούλου, Θ. Φωτίου) και άλλες δύο (2) υφυπουργοί (Μ. Κόλλια-Τσαρουχά, Κ. Παπανάτσιου). Στη συνέχεια, στις 28 Φεβρουαρίου 2018 προστέθηκε άλλο ένα (1) γυναικείο μέλος στην κυβέρνηση Τσίπρα, η Μ. Τζούφη, στη θέση της υφυπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων μετά από παραίτηση του Κ. Ζουράρι.

91 Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ⁹²

Από 8 Ιουλίου 2019 έως σήμερα

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΣΤΗ ΘΕΣΗ
ΝΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ	ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΣΤΥΛΙΑΝΗΣ ΜΕΝΔΩΝΗ	ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΣΟΦΙΑΣ ΖΑΧΑΡΑΚΗ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΟΜΝΑΣ-ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ
5/51 9,8%	

Στις 5 Αυγούστου 2020 διορίστηκε η Ζ. Ράπτη στη θέση της υφυπουργού Υγείας. Στις 4 Ιανουαρίου 2021, ύστερα από ανασχηματισμό της κυβέρνησης, διορίστηκε η Ζ. Μακρή ως υφυπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων, η Μ. Συρεγγέλα ως υφυπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, η Σ. Βούλτεψη ως υφυπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου και η Σ. Ζαχαράκη στη θέση της υφυπουργού Τουρισμού.

⁹² Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΩΣ ΑΙΡΕΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΒΑΘΜΟΥ

8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την ευθύνη για τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων έχουν, κατά το άρθρο 102, παρ. 1 του Συντάγματος, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης Α΄ (δήμοι) και Β΄ (περιφέρειες) βαθμού. Αυτοί αναλαμβάνουν ξεχωριστές, αιρετές, τοπικές αρχές⁹³.

Αιρετά ονομάζονται τα όργανα τα οποία έχουν αναλάβει ή μπορεί να αναλάβουν μια θέση μόνο μετά από εκλογές ή ψηφοφορία και δεν μπορούν να την αναλάβουν με διορισμό. Τέτοια είναι ο δήμαρχος, οι αντιδήμαρχοι, οι δημοτικοί σύμβουλοι, ως προς την Πρωτοβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση, και ο περιφερειάρχης, οι αντιπεριφερειάρχες, οι περιφερειακοί σύμβουλοι, ως προς τη Δευτεροβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Στην Ελλάδα, δυνάμει της αναγνώρισης από το ίδιο το Σύνταγμα των θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, έχει θεσπισθεί και ισχύει, ήδη από το έτος 2001, το θετικό μέτρο της ποσόστωσης στις Δημοτικές εκλογές υπέρ των γυναικών-υποψήφιων δημοτικών συμβούλων και, συγκεκριμένα, αρχικώς θεσπίστηκε ως ελάχιστο αναγκαίο ποσοστό γυναικών υποψήφιων δημοτικών συμβούλων επί του συνολικού αριθμού των υποψηφίων κάθε συνδυασμού το 1/3, το οποίο, ήδη από το έτος 2018, αυξήθηκε σε 40%.

Παρακάτω, θα αναλυθούν τα ποσοστά εκλεγμένων γυναικών στις Δημοτικές και Περιφερειακές εκλογές της 26^{ης} Μαΐου 2019.

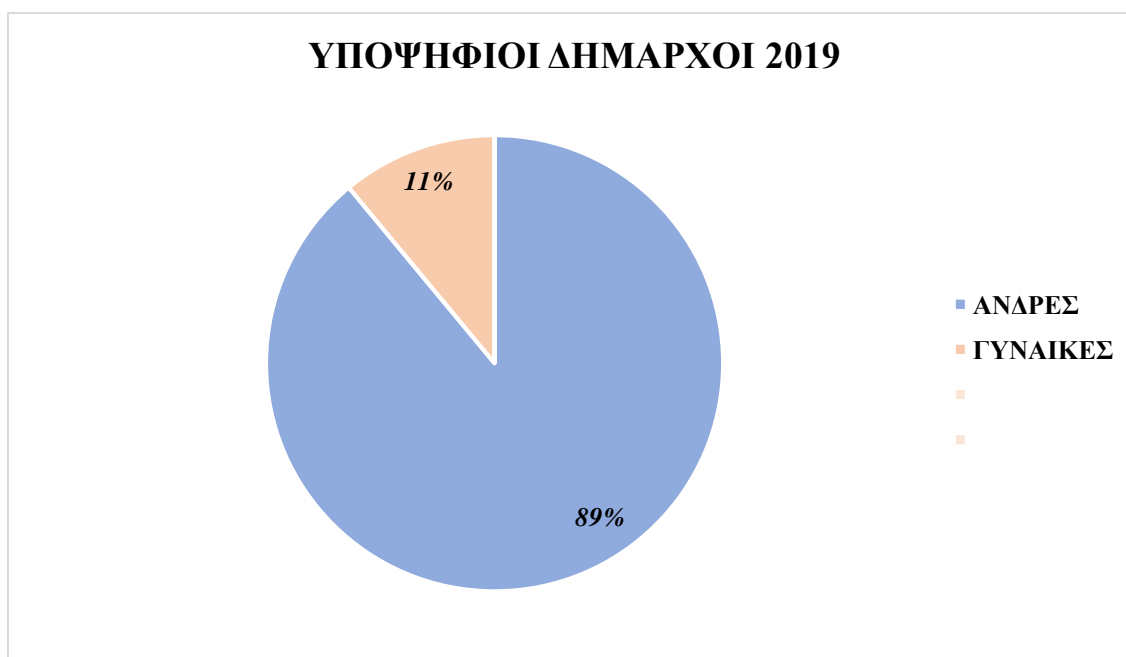
8.2 ΕΚΛΕΓΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 26^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2019

Στις Δημοτικές εκλογές που ολοκληρώθηκαν τον Ιούνιο του 2019 συμμετείχαν 1.635 συνδυασμοί με τον αντίστοιχο αριθμό υποψήφιων δημάρχων και 68.187 υποψήφιοι δημοτικοί σύμβουλοι.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

⁹³ Μακροδημήτρης, Α. & Πραβίτα, Μ.-Η. (2012). Δημόσια Διοίκηση: Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα.

Ποσοστό υποψήφιων δημάρχων ανά φύλο στις Δημοτικές εκλογές 2019

ΠΗΓΗ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Στο σύνολο των 332 δήμων της Ελλάδας οι υποψήφιοι/ες δήμαρχοι ανήλθαν σε 1.635. Οι γυναίκες υποψήφιες δήμαρχοι ήταν μόλις 180, ποσοστό 11%, ενώ οι άνδρες 1.455, ποσοστό 89%.

Η συμμετοχή των γυναικών για το αξίωμα της δημάρχου ήταν μηδενική σε 199 από τους 332 δήμους της χώρας – ποσοστό 60%. Μάλιστα, 18 από τις 74 Περιφερειακές Ενότητες της Ελλάδας (Άνδρου, Αργολίδας, Αρκαδίας, Ζακύνθου, Ηλείας, Θάσου, Θεσπρωτίας, Ιθάκης, Κεφαλληνίας, Καρπάθου-Ηρωικής Νήσου Κάσου, Κιλκίς, Νάξου, Πρέβεζας, Ρεθύμνης, Σάμου, Σποράδων, Φωκίδας και Χίου) δεν είχαν καμία γυναίκα υποψήφια δήμαρχο. Σε επίπεδο δήμων, το παραπάνω στοιχείο δείχνει ότι δεν υπήρχε καμία γυναίκα υποψήφια δήμαρχος στους 50 δήμους που απαρτίζουν τις 18 αυτές Περιφερειακές Ενότητες.

Σε 19 από τις 74 Περιφερειακές Ενότητες της χώρας τα ποσοστά των υποψήφιων γυναικών για την δημαρχία κυμάνθηκαν από 4,2-10,0%. Πρόκειται για τις Περιφερειακές Ενότητες: Έβρου (4,2%), Καλύμνου (5%), Ξάνθης (5%), Ηρακλείου (5,6%), Ροδόπης (5,9%), Πιερίας (5,6%), Ιωαννίνων (5,7%), Αχαΐας (6,3%), Νήσων (6,3%), Ρόδου (6,7%), Δυτικής Αττικής (6,9%), Φλώρινας (7,7%), Αιτωλοακαρνανίας (7,9%), Χανίων (8,0%), Δυτικού Τομέα Αθηνών (8,2%), Κορινθίας (8,3%), Καρδίτσας (8,7%), Βόρειου Τομέα Αθηνών (8,8%) και Τρικάλων (10,0%). Για 113 από τους 332 δήμους της χώρας, ποσοστό 43% των δήμων της Ελλάδας, η γυναικεία συμμετοχή για την διεκδίκηση της θέσης του δημάρχου κυμάνθηκε σε ποσοστά χαμηλότερα από 10,0%. Από τους 113 δήμους που απαρτίζουν αυτή την κατηγορία, οι 82 δεν είχαν καμία γυναίκα υποψήφια δήμαρχο.

Σε 35 Περιφερειακές Ενότητες οι υποψηφιότητες των γυναικών για την δημαρχία κυμάνθηκαν από το 11,1% έως το 33,3%. Σε αυτές τις Περιφερειακές Ενότητες και σε αυτά τα ποσοστά αντιστοιχούν 166 δήμοι της χώρας. Δηλαδή, για το 50% των δήμων της Ελλάδας οι γυναίκες υποψήφιοι δήμαρχοι αποτελούσαν το 11,1%-33,3% των υποψηφίων.

Αναλυτικότερα, τα ποσοστά της γυναικείας συμμετοχής για την θέση της δημάρχου στις εν λόγω Περιφερειακές Ενότητες αποτυπώνονται στον πίνακα 9 παρακάτω. Από τους 166 δήμους που απαρτίζουν αυτή την κατηγορία, οι 67 δεν είχαν καμία γυναίκα υποψήφια δήμαρχο⁹⁴.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΠΟΣΟΣΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΗΜΑΡΧΩΝ ΣΤΙΣ 35 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΑΝΗΛΘΕ ΑΠΟ 11,1% ΕΩΣ 33,3%

Γρεβενών	11,1	Άρτας	16,7
Λασιθίου	11,1	Ευρυτανίας	16,7
Πέλλας	11,1	Μήλου	16,7
Θεσσαλονίκης	11,3	Καστοριάς	18,3
Νότιου Τομέα Αθηνών	12,1	Κεντρικού Τομέα Αθηνών	18,5
Λάρισας	12,1	Κοζάνης	20
Βοιωτίας	12,5	Λέσβου	20
Ημαθίας	12,5	Λευκάδας	20
Καβάλας	12,5	Σερρών	21,9
Κέρκυρας	13	Δράμας	25
Πειραιώς	13,9	Κέας-Κύθνου	25
Ικαρίας	14,3	Πάρου	25
Φθιώτιδας	14,3	Σύρου	25
Χαλκιδικής	14,3	Ευβοίας	25,7
Ανατολικής Αττικής	14,7	Θήρας	30,8
Λακωνίας	15	Κω	33,3
Μεσσηνίας	15,4	Μυκόνου	33,3
Μαγνησίας	15,8		

ΠΗΓΗ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Αξίζει να αναφερθεί το γεγονός πως το 50% των υποψήφιων δημάρχων ήταν γυναίκες σε μόλις δύο Περιφερειακές Ενότητες, της Τήνου και της Λήμνου. Πιο αναλυτικά, στον δήμο Τήνου υπήρχαν 2 γυναίκες και 2 άνδρες υποψήφιοι/οι δήμαρχοι, στον δήμο Λήμνου 3 άνδρες και 2 γυναίκες, ενώ στον Άγιο Ευστράτιο υπήρχε μόνο 1 γυναίκα υποψήφια δήμαρχος, η οποία και εκλέχθηκε δήμαρχος με ποσοστό 100% των ψήφων. Το 100% των υποψηφίων ήταν γυναίκες και σε δύο ακόμη δήμους, στον δήμο Σίφνου (Περιφερειακή Ενότητα Μήλου) και στον δήμο Φολεγάνδρου (Περιφερειακή Ενότητα Θήρας), όπου 2 γυναίκες σε κάθε δήμο συμμετείχαν στις εκλογές ως υποψήφιοι δήμαρχοι.

⁹⁴ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

Ποσοστό εκλεγμένων δημάρχων ανά φύλο στις Δημοτικές εκλογές 2019

ΠΗΓΗ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Στο σύνολο των 332 δήμων εκλέχθηκαν 19 γυναίκες δήμαρχοι, ποσοστό 5,7% και 313 άνδρες δήμαρχοι, ποσοστό 94,3%. Οι δήμοι που εξέλεξαν γυναίκες δημάρχους είναι: Άγιος Δημήτριος, Άγιος Ευστράτιος, Αμφίκλεια-Ελάτεια, Γαύδος, Ελαφώνησος, Κασσάνδρα, Κέα, Κεντρική Κέρκυρα και Διαπόντιοι Νήσοι, Νέα Ιωνία, Νικόλαος Σκουφάς, Οιχαλία, Ορχομενός, Πεντέλη, Σίφνος, Σκύδρα, Στυλίδα, Τήλος, Φολέγανδρος και ο Δήμος Χαλκιδέων.

8.3 ΕΚΛΕΓΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 26^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2019

Όπως προαναφέρθηκε, στις Περιφερειακές Εκλογές τηρήθηκε η ποσόστωση φύλου 40% στους 102 συνδυασμούς που εγκρίθηκαν και συμμετείχαν στις εκλογές του 2019. Ο αριθμός και τα ποσοστά των υποψήφιων ανδρών και γυναικών περιφερειακών συμβούλων αποτυπώνεται στον κάτωθι πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΠΛΗΘΟΣ ΑΝΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ ΦΥΛΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 2019

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης	225	306	42,4%
Αττικής	596	835	41,6%
Βορείου Αιγαίου	173	234	42,5%
Δυτικής Ελλάδας	223	315	41,4%
Δυτικής Μακεδονίας	137	202	40,4%
Ηπείρου	224	315	41,6%
Θεσσαλίας	224	302	42,6%
Ιονίων Νήσων	185	258	41,8%
Κεντρικής Μακεδονίας	397	510	43,8%
Κρήτης	166	232	41,7%
Νοτίου Αιγαίου	156	205	43,2%
Πελοποννήσου	253	342	42,5%
Στερεάς Ελλάδας	223	328	40,5%
Σύνολο	3.182	4.383	42,1%

ΠΗΓΗ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Στο σύνολο των 7.565 υποψήφιων περιφερειακών συμβούλων, οι 3.182 ήταν γυναίκες, ποσοστό 42,1%, και οι 4.383 άνδρες, ποσοστό 57,9%. Παρατηρούμε ότι, ενώ τηρήθηκε η ποσόστωση, τα επίπεδα συμμετοχής των γυναικών δεν ήταν ίσα με εκείνα των ανδρών, εφόσον η μεγαλύτερη συμμετοχή γυναικών παρατηρείται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας σε ποσοστό 43,8%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΠΛΗΘΟΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΩΝ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 2019

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΕΣ	ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΕΣ	ΦΥΛΟ ΕΚΛΕΓΜΕΝΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΗ
Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης	0	8	Άνδρας
Αττικής	2	9	Άνδρας
Βορείου Αιγαίου	1	6	Άνδρας
Δυτικής Ελλάδας	0	8	Άνδρας
Δυτικής Μακεδονίας	1	5	Άνδρας
Ηπείρου	0	8	Άνδρας
Θεσσαλίας	1	7	Άνδρας
Ιονίων Νήσων	3	5	Γυναίκα
Κεντρικής Μακεδονίας	1	9	Άνδρας
Κρήτης	0	6	Άνδρας
Νοτίου Αιγαίου	0	5	Άνδρας
Πελοποννήσου	1	8	Άνδρας
Στερεάς Ελλάδας	2	6	Άνδρας

ΠΗΓΗ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 11, ο αριθμός των υποψηφιοτήτων ανέρχεται σε 12 για τις γυναίκες (11,8%) και 90 για τους άνδρες (88,2 %). Σε 5 από τις 13 Περιφέρειες δεν υπήρχε γυναίκα υποψήφια περιφερειάρχης. Ενώ, στις υπόλοιπες 8 Περιφέρειες οι συμμετοχές των γυναικών ήταν αισθητά λιγότερες από τις αντίστοιχες των ανδρών. Οι περισσότερες γυναικείες υποψηφιότητες παρατηρήθηκαν στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, όπου 3 γυναίκες διεκδίκησαν την Περιφέρεια, 2 ήταν υποψήφιες περιφερειάρχες στην Περιφέρεια Αττικής και Στερεάς Ελλάδας και από 1 υποψήφια στις υπόλοιπες 5 Περιφέρειες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9

Ποσοστό εκλεγμένων περιφερειάρχων ανά φύλο στις Περιφερειακές εκλογές 2019

ΠΗΓΗ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Αναφορικά με τις Περιφερειακές εκλογές, στις 13 Περιφέρειες της χώρας εξελέγη μία (1) γυναίκα περιφερειάρχης και δώδεκα (12) άνδρες περιφερειάρχες. Στον Β' γύρο των Περιφερειακών εκλογών πέρασαν τρεις (3) γυναίκες στις Περιφέρειες Αττικής, Βορείου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων. Η μόνη εκλεγμένη γυναίκα περιφερειάρχης στις εκλογές του 2019 είναι η υποψήφια των Ιονίων Νήσων, Ρ. Κράτσα-Τσαγκαροπούλου⁹⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΥΡΩΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2019-2024

9.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αριθμός των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθορίζεται με την απόφαση 2013/312/ΕΕ του Συμβουλίου σχετικά με τη σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μετά τις εκλογές του 2014 το Σώμα αποτελείται από 751 Βουλευτές. Σύμφωνα με την κατανομή μεταξύ των κρατών μελών ο αριθμός των Ελλήνων Ευρωβουλευτών ανέρχεται σε 21. Στην Ελλάδα οι εκλογές διεξήχθησαν με αμιγώς αναλογικό σύστημα σε μία ενιαία εκλογική περιφέρεια και για πρώτη φορά με σταυρό προτίμησης. Οι βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου συσπειρώνονται σε πολιτικές ομάδες με βάση την πολιτική τους τοποθέτηση και όχι την εθνικότητά τους.

⁹⁵ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Η κοινοβουλευτική ομάδα της χώρας μας αριθμεί πέντε (5) γυναίκες ενώ οι υπόλοιποι δεκαέξι (16) είναι άντρες. Έξι (6) Ευρωβουλευτές ανήκουν στην Πολιτική Ομάδα της Ενωμένης Αριστεράς, πέντε (5) Ευρωβουλευτές ανήκουν στην Πολιτική Ομάδα του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος, τέσσερις (4) Ευρωβουλευτές ανήκουν στην Πολιτική Ομάδα των Σοσιαλδημοκρατών, ένας (1) Ευρωβουλευτής ανήκει στην Πολιτική Ομάδα των Ευρωπαίων Συντηρητικών και Μεταρρυθμιστών, ενώ πέντε (5) Βουλευτές δεν προσχώρησαν σε καμιά πολιτική ομάδα και στην περίπτωση αυτή ανήκουν στους μη εγγεγραμμένους.

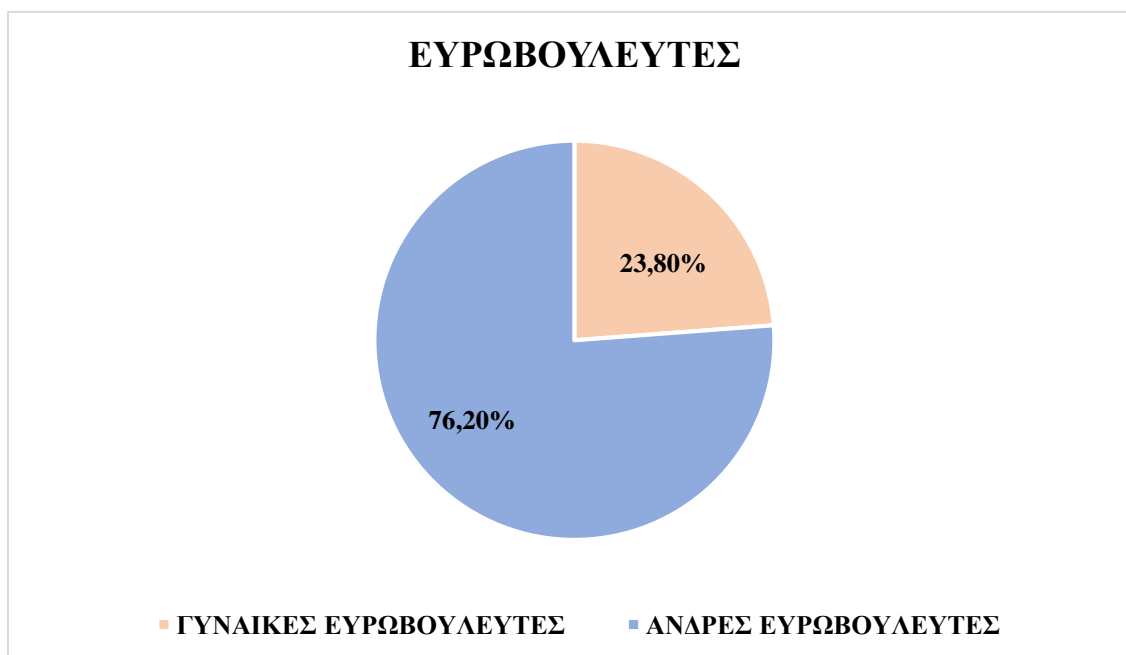
Ο Δ. Παπαδημούλης συμμετέχει στο Προεδρείο του ΕΚ ως ένας από τους συνολικά 14 Αντιπροέδρους του⁹⁶.

9.2 ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ (2019-2024)

Όσον αφορά την ποσόστωση φύλου 40% των υποψηφίων στις Ευρωεκλογές 2019, συμμετείχαν 510 γυναίκες υποψήφιες και 685 άνδρες υποψήφιοι. Ακολουθεί το διάγραμμα 10 με τα αποτελέσματα των τελευταίων Ευρωεκλογών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10

Ποσοστό εκλεγμένων Βουλευτών ανά φύλο στις Ευρωεκλογές 2019

ΠΗΓΗ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Από τις 21 θέσεις που κατέχει η Ελλάδα στην Ευρωβουλή, τις πέντε (5) θέσεις κατέλαβαν γυναίκες (το 23,8%). Πρόκειται για τις εξής: Ε. Κουντουρά (ΣΥΡΙΖΑ), Μ. Σπυράκη (ΝΔ), Ε. Βόζενμπεργκ-Βρυονίδη (ΝΔ), Α.-Μ. Ασημακοπούλου (ΝΔ) και Ε. Καϊλή (Κίνημα Αλλαγής)⁹⁷.

⁹⁶ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Γραφείο στην Ελλάδα.

⁹⁷ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Συμπερασματικά, τα ποσοστά γυναικείας συμμετοχής στα κέντρα λήψης αποφάσεων εξακολουθούν να είναι χαμηλά. Εντούτοις, η εφαρμογή του μέτρου της ποσόστωσης φύλου φαίνεται να βρίσκεται προς την σωστή κατεύθυνση. Η καταπολέμηση, εξάλλου, των έμφυλων στερεοτύπων και η ενθάρρυνση των γυναικών για την συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων αποτέλεσαν και αποτελούν στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων που υλοποιεί η αρμόδια Γενική Γραμματεία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας όσα έχουν αναφερθεί στις επιμέρους ενότητες της παρούσας μελέτης αναφορικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική σκηνή και τη δημόσια ζωή στην Ελλάδα, μπορεί κατ' αρχάς να υπογραμμιστεί η σημασία της εκπροσώπησης των γυναικών στην πολιτική, δεδομένου ότι αυτές ανήκουν σε μια πολυπληθή κοινωνική ομάδα και ανυψώνεται με αυτόν τον τρόπο η Δημοκρατία.

Μελετώντας τις βιβλιογραφικές πηγές, τα στατιστικά στοιχεία και τα ποσοτικά δεδομένα, παρατηρούμε ότι η θέση των γυναικών από την αρχαιότητα μέχρι τον 20^ο αιώνα ήταν μειονεκτική, ενώ τα πολιτικά τους δικαιώματα κατοχυρώνονται από το 1952 και μετά. Μέχρι το 1970 η συμμετοχή των γυναικών στην εκτελεστική εξουσία είναι εξαιρετικά χαμηλή. Έκτοτε ξεκινούν να συμμετέχουν στην πολιτική ζωή με σταθερή άνοδο. Η εφαρμογή των ρυθμίσεων περί ποσοτώσεων είχε αντίκτυπο στην αύξηση των υποψήφιων γυναικών στα πολιτικά κόμματα αλλά και στη συμμετοχή τους στη Βουλή, λαμβανομένης υπόψη και της εξέλιξης του κοινωνικού γίνεσθαι.

Η επιλογή των γυναικών να συμμετέχουν στην πολιτική θα πρέπει να διευκολύνεται σε έναν χώρο κατά κόρον ανδροκρατούμενο. Ας υπενθυμιστεί εν προκειμένω ότι μια γυναίκα αναλαμβάνει έναν πολύπλευρο ρόλο και απαιτείται η εξισορρόπηση των επιμέρους ρόλων της εργαζομένης, της νοικοκυράς και της μητέρας.

Η επιτυχία, άλλωστε, στην ανταγωνιστική αγορά έχει πολλές απαιτήσεις. Οι οργανώσεις είναι αναγκαίο να κάνουν σωστή χρήση των ταλέντων που τους διατίθενται και να αναπτύξουν, ενθαρρύνουν και προωθήσουν τα πιο αποτελεσματικά διευθυντικά στελέχη, ανεξαρτήτως φύλου. Οι γυναίκες χρειάζεται να καταπολεμήσουν τα κοινωνικά στερεότυπα που αναπτύσσονται ιδίως στον ιδιωτικό τομέα αλλά και στον δημόσιο, ώστε να οδηγηθούν στην κατάκτηση υψηλών ιεραρχικά θέσεων και στην επαγγελματική τους καταξίωση.

Από τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι η θέση των γυναικών στη δημόσια σφαίρα σήμερα είναι αναμφισβήτητα καλύτερη απ' ό,τι στο παρελθόν, καθώς η χώρα έχει εν τω μεταξύ εκσυγχρονιστεί, με αποτέλεσμα να παρέχονται περισσότερες ευκαιρίες στις γυναίκες. Βέβαια, αν και έχουν γίνει φανερά πολλά βήματα ώστε να μειωθεί το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών, αυτό εξακολουθεί να υπάρχει. Παραμένει, επομένως, η επιδίωξη να γίνει πιο έντονη η παρουσία των γυναικών στο χώρο της πολιτικής και της διοίκησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αγορίτσα, Χ., Κωνσταντάρα, Δ., Παπαδοπούλου, Β. & Τζώρτζη, Ε. (Μάιος 2012). «Στοιχεία για τη συμμετοχή των γυναικών στις Εθνικές Εκλογές της 6ης Μαΐου 2012», Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

Αρβανίτης, Κ., Βλαχογιάννη, Γλ., Μαντά, Μ., Ξυδοπούλου, Ε.Κ. & Παπαγιαννοπούλου, Μ.Χ. (2006). «Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων στην Ελλάδα». Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

Βουγιούκα, Α. & Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2019). «Εκλέγειν και Εκλέγεσθαι: Διερεύνηση και Καταγραφή Στάσεων, Αντιλήψεων και Πεποιθήσεων για Θέματα Συμμετοχής και Εκπροσώπησης των Γυναικών σε Δομές Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων», Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα, Ιούνιος.

Fantham, E., Peet Fooley, H., Boumel Kampen, N., Pomeroy, S.B. & Alan Shapiro, H. (2004). Οι Γυναίκες στον Αρχαίο Κόσμο, Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη.

Καραγιαννοπούλου, Ζ. (2009). Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων, Αθήνα: εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

ΚΕΘΙ (2001). Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα: 1980-2000.

Κωνσταντόπουλος, Ν., Ζήμερας, Στ. & Παπαλεξανδρής, Αλ., «Στατιστική Ανάλυση των τάσεων διαμόρφωσης αξιακών προτύπων της έμμισθης εργασίας στο Δημόσιο Τομέα και ο ρόλος της διάστασης του φύλου», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 120, Β'/2006, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Μακρυδημήτρης, Α. & Πραβίτα Μ.-Η. (2012). Δημόσια Διοίκηση: Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα.

Mosse, Cl. (1991). Η Γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα, Αθήνα: εκδόσεις Παπαδήμα.

Μοσχοβάκου, Ν. (2015). Έκθεση: «Κατά φύλο παρουσίαση των υποψηφιοτήτων και των αποτελεσμάτων των Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015», Έργο: «Ενθάρρυνση και Υποστήριξη της Συμμετοχής των Γυναικών σε Θέσεις Πολιτικής Ευθύνης και Εκπροσώπησης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο Πολιτικής», Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

Μπουραντάς, Δ. (2002). Μάνατζμεντ, Αθήνα: εκδόσεις Μπένου.

Νικολάου, Κ. (1994). «Η θέση της γυναίκας στη Βυζαντινή κοινωνία», Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν.

Νίνα-Παζαρζή, Ε. (2006). Γυναικεία απασχόληση στην Ελλάδα, Αθήνα: εκδόσεις Επτάλόφος.

Ντερμανάκης, Ν.Ε. (2004). Το εύρος της «γυάλινης οροφής» σε επιλεγμένους κλάδους στην Ελλάδα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

Ξενίδου-Schild, Β. (2001). Οι γυναίκες στην ελληνική αρχαιότητα. Καταδίκη μνήμης.

Ξηραδάκη, Κ. (1995). Γυναίκες του '21, προσφορές, ηρωισμοί κι θυσίες, Αθήνα-Γιάννενα: εκδόσεις Δωδώνη.

Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006). «Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή», Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

Παπαλεξανδρή, Ν. (2018), Γυναικεία Ηγεσία, Αθήνα: εκδόσεις Ψυχογιός.

Σαμίου, Δ. (1989). «Τα πολιτικά δικαιώματα των Ελληνίδων (1864-1952)». Στο περ. "Μνήμων", τχ. 12, σσ. 161-172.

Σαμίου, Δ. (2006). «Γυναίκες, φύλο και πολιτική (τέλη 18^{ου}-αρχές 21^{ου} αι.)». Εργασία στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Γυναίκες και Φύλα: Ανθρωπολογικές και Ιστορικές Προσεγγίσεις», Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ψιμούλη, Β. (2005). Σούλι και Σουλιώτες, Αθήνα: εκδόσεις Εστία.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

<https://www.coe.int/en/web/compass/discrimination-and-intolerance>

https://www.efsyn.gr/politiki/235006_proti-gynaika-proedros-tis-dimokratias-i-katerina-sakellaropoyloy

https://www.ekke.gr/oed/wp-content/uploads/2014/01/WS2_output%208.pdf

https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/periodiko_t015/index.html

<https://www.hellenicparliament.gr/Vouleftes/Statistika-Stoicheia/StatistikaStoicheia-ih-Periodou>

<https://www.isotita.gr/systasi-skopos-antikeimeno>

http://paratiritirio.isotita.gr/genqua_portal/indicator